

Araştırma Makalesi/Research Article**Avrupa Toplumunda Irkçılığın İki Yüzü: Antisemitizm ve İslamofobi Arasındaki Benzerliklerin ve Farklılıkların Karşılaştırmalı Analizi*****Two Faces of Racism in the European Society: Comparative Analysis of Similarities and Differences Between Antisemitism and Islamofobia*****Caner Övsan ÇAKAŞ*****Öz**

Antisemitizm ve İslamofobi Avrupa toplumunda kökleri Ortaçağ'ın başlangıcına kadar giden bir geçmişe sahip ırkçılık ve ötekileştirme çeşitleridir. Bu çalışmada bu iki farklı ırkçılık ve ötekileştirme çeşidi arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların Aydınlanma Çağından günümüze kadar geçen süreç içerisinde analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda her iki kavramında Avrupa toplumunda tarihsel süreç içerisinde dayandırıldıkları söylemlerin nedenleri, toplumsal uygulama yöntemleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda Avrupa toplumunda 19'uncu Yüzyıldan 20'inci Yüzyılın ilk yarısına kadar varlığı sürdüren Antisemitizm ile 21'inci Yüzyılda hızla yayılan İslamofobi arasında bazı farklılıklar olsa da gerek nedensel faktörler gerekse söylem üretimi açısından ciddi bir benzerlik olduğu sonucuna varılmıştır. Her iki kavramının benzer noktalarının tarihsel olarak dini kökenlere sahip olmaları, Oryantalizm'in olumsuz söylem üretiminin sonucu olmaları, sekülerizme tehdit oluşturmakla suçlanmaları, toplumsal kriz anlarında ve kitlesel göç hareketlerinde artış göstermeleri olduğu tespit edilmiştir. Bahse konu kavramlar arasındaki farklılıkların da farklı ırkçılık çeşitlerine dayanmaları ve farklı siyasi sonuçları ortaya çıkarmaları olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Antisemitizm, İslamofobi.

Abstract

Antisemitism and Islamophobia are forms of racism in European society with a history that dates back to the beginning of the Middle Age. In this study, it is aimed to analyze the similarities and differences between these two different types of racism in the process from Enlightenment to the present. In this context, the reasons of the both concepts and their methods of social application are emphasized. As a result of the study, it is concluded that despite there are some differences between anti-Semitism, which has been present in the European society from the 19th century to the first half of the 20th century, and Islamophobia which rapidly spread in the 21st century, there is a serious similarity in terms of causal factors and discourse production. It has been found that similar points of

Geliş Tarihi/Received: 19.06.2019 - Kabul Tarihi/Accepted: 27.09.2019

* Dr. Öğr. Üyesi, Levkoşa Kozmopolitan Üniversitesi, ovsancakas@hotmail.com. Orcid: 0000-0003-0199-7765.

both concepts have historically religious origins, that they are the result of the production of negative discourse of Orientalism, that they are accused of posing a threat to secularism, and that they increase in moments of social crisis and mass migration movements. It is seen that the differences between these concepts are their different types of racism and their production of different political consequences

Key Words: Europe, Antisemitism, Islamofobia.

GİRİŞ

İslamofobi ve Antisemitizm Avrupa toplumunda kökleri Ortaçağ'ın başlarına kadar giden iki farklı ırkçılık ve ötekileştirme kavramıdır. Her iki kavramın da Avrupa toplumunun “biz” algısının sınırlarının çizilmesinde ve içeriğinin biçimlendirilmesinde tarih boyunca oldukça önemli bir rol oynadıklarından söz edilebilir. Bu çalışmada bahse konu Antisemitizm ve İslamofobi kavramlarının nedensel faktörleri, söylemsel içerikleri ve toplumsal sonuçları arasındaki benzerlik ve farklılıkların 19'uncu Yüzyıldan günümüze kadar geçen süre içerisinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu minvalde ikinci bölümde toplumsal bir patoloji olarak değerlendirilebilecek her iki kavramın dayandırıldıkları söylemler merceğe altına alınacaktır. Bahse konu söylem analizi sürecinde 19'uncu ve 20'inci Yüzyıllarda Antisemitizm'in yayılmasına neden olması muhtemel ekonomik, toplumsal ve siyasi değişimler üzerinde durulacaktır. Akabinde 20'inci Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa toplumunda yaşanan benzer ekonomik, toplumsal ve siyasi değişimlerinde geçmişte Antisemitizm hadisesinde olduğu gibi İslamofobi'nin yayılmasında oynadıkları rol karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek, iki kavram arasındaki benzerlikler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde ise söz konusu Antisemitizm ve İslamofobi kavramlarının arasındaki farklılıkların üzerinde durulacak, bahse konu farklılıkların gerek nedenleri gerekse sonuçları açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın sürecinde elde edilen veriler ışığında genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

VE İSLAMOFOBİ ARASINDAKİ BENZERLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dini Kimliğe Dayalı Bir Tarihsel Kökene Sahip Olma Durumu

İslamofobi ve Antisemitizm arasındaki en önemli benzerliklerden ilki dini determinizme dayanan bir tarihsel kökene sahip olmalarıdır (Kalmar, 2017: 10; Matti, 2005: 499). Ortaçağ Avrupa'sında Yahudi ve Müslümanlar farklı dini kimliklerinden dolayı Avrupa toplumunda “öteki” damgasının vurulduğu iki önemli dini grup olma özelliğini taşımışlardır (Matti, 2005: 500). Zira modernite öncesi Avrupa toplumu kolektif kimlik ve anlayışın dini determinizme dayandığı bir toplumsal yapıya sahipti (Pirenne, 2012: 309-363; Le Goff, 2008: 47-59; Le Goff, 2017: 88-95; Cardini, 2004: 23-43). Bu toplumsal yapıda “biz” ve “öteki” arasındaki sınırların çizilmesinde en önemli faktörün Hıristiyan olma durumu olduğu söylenebilir (Le Goff, 2017: 99-100). Lakin anılan dönemde Avrupa toplumunda mevcut iktidarların meşruiyetinden şahısların normal insan olarak değerlendirilmesine kadar yegane belirleyici unsur Hıristiyanlık olarak değerlendirilmekteydi (Le Goff, 2008: 66-67; Le Goff, 2017: 105). Bu minvalde Ortaçağ Avrupa'sında Yahudi ve Müslümanlar, Hıristiyan olmadıkları için hem “biz” kavramının dışında tutulmakta hem de toplumsal kimliğe bir tehdit olarak algılanmaktaydılar (Lewis, 2017: 18-22). Çünkü gerek Yahudilerin

gerekse Müslümanların ısrarla Hıristiyanlığa geçmeyi reddetmeleri hem anılan dönemde kendisini Tanrı'nın nihai ve evrensel kelamı olarak kabul eden Hıristiyanlığın meşruiyetine hem de kendi meşruiyetini Hıristiyanlığa dayandıran Avrupa iktidar elitlerinin otoritelerine bir nevi meydan okuma olarak görülmekteydi (Lewis, 2017: 20-21; Kalın, 2016: 59-68). Bu minvalde Ortaçağ Avrupa toplumunda Yahudilik, Müslümanlık ve Hıristiyanlık arasındaki ilişkiler gri alanın olmadığı Manici bir tarzda mutlak iyi ile mutlak kötünün ebedi bir mücadelesi olarak algılanmaktaydı (Lewis, 2017: 54). Bu anlayışta Hıristiyanlık yani Avrupa'nın "biz" kavramı mutlak iyiyi, başta Müslümanlık ve Yahudilik yani Avrupa'nın "ötekileri" mutlak kötüyü temsil etmekteydi. Bu ikisi arasındaki mücadele de Tanrı'nın Hıristiyanlara verdiği kutsal bir görev olarak kabul edilmekteydi (Karlığa, 2004: 101). Fakat Ortaçağ Avrupa'sındaki söz konusu "biz" kavramının gevşek sınırlara sahip olduğu da söylenebilir. Kaldı ki her hangi bir Yahudi veya Müslüman "öteki" vaftiz olduğunda "biz" kavramının içerisindeki yerini rahatça alabiliyordu (Lewis, 2016: 89-91). Dolayısıyla Ortaçağ Avrupa toplumundaki Yahudi ve Müslümanlara yönelik nefret ve önyargıların nedeninin dini kimlikteki farklılık olduğu öne sürülebilir (Matti, 2005: 502-503). Burada üzerinde durulması gerekli başka önemli bir husus da Ortaçağ Avrupa'sında nefret edilen ve düşman olarak değerlendirilen Yahudi ve Müslümanların farklı düşman kategorilerinde değerlendirilmeleridir (Klug, 2014: 444). Ortaçağ Avrupa'sında Yahudiler daha çok içerideki düşman olarak algılanırken, Müslümanlar Hıristiyanlığın dışarıdaki veya sınırların ötesindeki düşmanları olarak algılanmaktaydılar (Matti, 2005: 505; Klug, 2014: 445). Bu algılama farklılıklarının en önemli sonucu ise Yahudilerin toplumda yaşanan her ekonomik, sosyal ve siyasi krizlerde günah keçisi mantığı çerçevesinde sorumlu tutularak katliamlara ve baskılara maruz bırakılmalarıdır (Groeppler, 1999: 22-32). Müslümanlarla yapılan mücadele ise her ne kadar katliamlara neden olmuşsa da daha çok karşılıklı savaş şeklinde gerçekleştirilmiştir (Goddard, 2018: 131-138). Fakat her iki gruba yönelik nefretin farklı niteliklerde uygulama alanı olsa da dini kimlikle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir (Klug, 2014: 446). Bu kapsamda Antisemitizm ve İslamofobi'nin temelinde Ortaçağ Avrupa toplumunun kolektif kimlik ve anlayışının dayanak noktası olan Hıristiyanlığın ana rol oynadığı dini kimliğe dayalı bir nefretin varlığından bahsedilebilir.

Oryantalizmin Olumsuz Etkisine Maruz Kalma Durumu

Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı Avrupa toplumunun kolektif kimlik ve anlayışında esaslı değişikliklerin meydana gelmesine yol açmıştır. Zira söz konusu olgular kendisini Hıristiyanlıkla tanımlayan bir toplumsal ve siyasi sisteme sahip Avrupa'yı; ulusal ve rasyonel çıkarılara dayalı bir siyasi sistem, uluslara bölünmüş bir toplum ve hızla üreten, genişleyen pazarlara ihtiyaç duyan bir ekonomi haline getirmiştir (Russ, 2012: 194; Morris, 2014: 501-502; Acemoğlu ve Robinson, 2012). Başka bir deyişle Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunun ulusal aidiyet ve rasyonel toplumsal yapılara dayalı bir kolektif kimlik ve anlayışa geçiş yaptığı söylenebilir. Bu değişim beraberinde "biz" ve "öteki" kavramlarının değişimini de getirmiştir. Bu minvalde geçmişin farklı dini kimlikleri nedeniyle nefret edilen Yahudileri ve Müslümanları, anılan dönemde kurumsallaşan oryantalizmin etkisiyle salt dini bir kimlikten geniş çaplı olumsuz kavram ve özellikleri bünyesinde barındıran bir ırk olarak kurgulanmaya başlanmışlardır (Bulut, 2016: 69-85; Groeppler, 1999: 57-70; Heller, 1992: 113-120; Klug, 2014: 53). Başka bir deyişle geçmişte dini bir kimlik

olarak algılanan Yahudiler ve Müslümanlar oryantalistin etkisiyle Avrupa toplumunun kolektif anlayış ve arzularına göre biçimlenen ve bilimsellik kisvesi adı altında rasyonelleştirilen bir ırklaştırmaya maruz kalmışlardır (Kalmar, 2017: 11; Klug, 2014: 54) Bahse konu oryantalist ırklaştırma süreci ise Avrupa toplumunun gerek biyolojik gerekse kültürel yönden sürekli olumsuzlandığı fakat Müslümanların ve Yahudilerin aynı oranda Avrupa'nın zıttı olarak sürekli olumsuzlandığı bir kısır döngüye neden olmuştur (Azme, 1999: 232-234; Said, 2010: 57-82; Taguieff, 2017: 36). Bu ırklaştırmanın en önemli sonucu ise geçmişte vaftiz olmaları durumunda "biz" kavramına dahil olma şansı bulunan Yahudi ve Müslüman ötekilerin artık hiçbir şekilde "biz" kavramı içerisine girebilme şanslarının olmamasıdır. Zira oryantalist ırklaştırma süreci insan ırklarının doğuştan gelen ve değişmesi mümkün olmayan bazı kolektif özelliklere sahip oldukları anlayışı üzerine kurulmuştur (Bulut, 2016: 99; Taş, 1999: 43; D'Souza, 1995: 28, Bernasconi, 2015: 88). Başka bir deyişle Aydınlanma düşünürlerinin ve pozitivist epistemolojinin sosyal bilimlere uygulanmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilecek bu oryantalist ırklaştırma süreci insan grupları arası gelişmişlik farkını öznel maddi koşullar ve tarihsel gelişmelerden ziyade değişmesi mümkün olmayan biyolojik ve kültürel farklılıklara bağlayan bir bakış açısına sahiptir (D'Souza, 1995: 34-35; Taş, 1999: 41). Bu minvalde oryantalist ırklaştırma anlayışına göre Avrupa toplumunun diğer toplumlara kıyasla ekonomik, siyasi ve askeri üstünlüğü gerek biyolojik gerekse kültürel anlamda Avrupa ırklarının diğer ırklardan üstün olmasının bir sonucudur (D'Souza, 1995: 44; Said, 1999: 133). Bu bakış açısı özellikle 19'uncu Yüzyılın başından itibaren kolektif anlayışta oryantalistlerce rasyonelleştirilerek ve normalleştirilerek Avrupa toplumlarının diğer toplumlar üzerinde "medenileştirme" adı altında tahakküm kurmasını meşrulaştırmak amacıyla kullanılmıştır (Said, 1999: 145-150). Oryantalist ırklaştırma sürecinin diğer dikkat çeken unsuru da Müslümanlığı ve Yahudiliği kendi içindeki birçok farklılığa rağmen olumsuz niteliklerin mal edildiği bir homojenleştirmeye tabi tutmasıdır (Anidjar, 2012: 26-32). Günümüzde bilinen anlamıyla Antisemitizm ve İslamofobi'nin de söz konusu oryantalist ırklaştırma sürecinin bir sonucu olduğu söylenebilir (Anidjar, 2012: 35-36; Kalmar, 2017: 12). Bu homojenleştirme süreci ayrıca çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecek Yahudi ve Müslümanlara yöneltilen çok sayıda suçlamanın da ideolojik temelini atmıştır.

Sekülerizm ve Avrupa Değerleri ile Uyumsuzluk Suçlaması

Avrupa Aydınlanma değerlerinden birisi de sekülerizm olarak adlandırılan din ve mezhep özgürlüğü olarak kabul edilmektedir (Yeğenoğlu, 2016: 101). Sekülerizm kavramı ise kamusal alan ile dini alanın birbirinden ayrılması prensibine dayanmaktadır (Taylor, 2007: 233). Zira Avrupa toplumundaki kolektif anlayışa ve oryantalist bakış açısına göre Hıristiyanlık uzun ve kanlı bir mücadeleye dayanan evrimsel bir süreç sayesinde bu ayrımı gerçekleştirebilecek olgunluğa ulaşmıştır (Yeğenoğlu, 2016: 102; Taylor, 2007: 245; Kalmar, 2017: 13) Burada önemle belirtilmesi gereken bir husus da Aydınlanma'nın sekülerleşme söyleminin Hıristiyanlığı yok kabul etmemesidir. Zira Avrupa'daki Aydınlanmacı sekülerleşme söylemi Hıristiyanlığın seküler bir din haline gelmesi ve moderniteye uyması adı altında onun "eşsiz ve evrensel yapısının" kamusal alanda temsil edilmesini dini ve kamusal alan ayrımına aykırı bulmaz. Kaldı ki Aydınlanma sonrası Avrupa'da Hıristiyanlık bir dinden ziyade bir kültür olarak algılanmaya başlanmıştır (Yeğenoğlu, 2016: 163-164). Bunun yanında diğer dinler yerellikleri, geri kalmışlıkları ve

Avrupa'nın yaşadığı şekilde bir sekülerleşme tecrübesinden yoksun olmaları nedeniyle tam bir din olarak algılanmaktadır (Taylor, 2014: 550-552; Yeğenoğlu, 2016). Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunun Hıristiyanlıkla başta Yahudilik ve Müslümanlık olmak üzere diğer dünya dinleri ile yaptığı bu ayrım önemlidir. Çünkü Aydınlanmacı sekülerizmin kamusal alanda temsiline izin vermediği din olgusudur. Fakat Avrupa toplumu Hıristiyanlığı yaşadığı kendine has tecrübeler sayesinde bir din olgusundan kültür olgusuna dönüştürerek onu sekülerizmin hedefi olmaktan kurtarmıştır (Aydın, 2016: 399-400). Bu minvalde Aydınlanma sonrası Avrupa kamuoyunda dinin kamusal alanda temsili denildiğinde çoğunlukla anlaşılan Hıristiyanlık değil başta İslam ve Yahudilik olmak üzere Avrupa tarzı bir sekülerleşme sürecinden geçmeyen ve Aydınlanma değerleri aracılığıyla ehlileştirilmeyen diğer dinlerdir (Taylor, 2007: 320-425). Dolayısıyla da bahse konu dinlerin kamusal alanda temsili, Hıristiyanlığın aksine Avrupa toplumu tarafından kendi değerler sistemine ve sekülerizme bir tehdit olarak algılanmaktadır (Aydın, 2016: 402). Bu anlayış Aydınlanma düşünürlerinin çoğunluğunda da mevcuttur. Zira modern çağın başlarında hem İslam hem de Yahudilik Hegel, Montesque ve Voltaire gibi oryantalist söylemin etkisinde kalan Aydınlanma filozofları tarafından Aydınlanmanın dışında kalan Ortaçağ kalıntısı geri kalmış Sami dinleri olarak tanımlanmıştır (Hegel, 1987: 129; Sıddiki ve Halil, 1978: 55; Kalın, 2016: 323-324, Cuayıt, 1995: 115-117; Çakaş, 2018: 101). Örneğin Hegel'e göre birer Sami dini olan Yahudilik ve Müslümanlık tarihsel gelişim düzeyinin ilk basamağında takılıp kalan ve uygarlık alanında söyleyecek hiçbir sözü olmayan olgulardır. Dolayısıyla her iki dine inananların yapması gereken Avrupa uygarlığını takip ederek, ona benzemeye çalışmaktır (Sıddiki ve Halil, 1978: 58, Cuayıt, 1995: 120). Hegel, Yahudilik ve Müslümanlığı sadece Aydınlanma değerlerine uymamak ve geri kalmakla suçlamaz, o bahse konu iki dinin bütün izlerinin sekülerizm tecrübesinden geçen Hıristiyanlıktan silinmesi gerektiğini de savunur (1987: 138-140). Kısacası Hegel ve diğer önde gelen Aydınlanma filozoflarının genel düşüncesine göre Avrupa toplumu Hıristiyanlığı sekülerizm tecrübesinden geçirdiği için kamusal alanda bir tehdit olmaktan çıkarmıştır. Fakat aynı Aydınlanma filozoflarınca Yahudilik ve Müslümanlık benzer tecrübeyi yaşamadığı için hala Ortaçağ'a takılı kalmış ve Avrupa'nın Aydınlanma değerlerine tehdit oluşturan inanç sistemleri olarak kurgulanmıştır (Taylor, 2016: 435-446; Heller, 1992: 133). Burada belirtilmesi gereken diğer önemli bir husus da Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunda Hıristiyanlığın bir dinden ziyade bir kültür olarak algılanmaya başlanmasının "biz" ve "öteki" kavramlarının sınırları açısından kapsamlı bir değişikliğe neden olmadığıdır. Zira Avrupa'nın sekülerleşmesine rağmen Hıristiyan dünya görüşü gerek "biz" sınırlarının içeriği gerekse tanımladığı "ötekiler" kimliği açısından Avrupa'nın kendini tanımlamasını sağlayan hakim kültürel unsur olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Delanty, 2013: 65). Lakin seküler Avrupa'nın "biz" kavramının içerisine dahil ettiği coğrafi, kültürel, etnik ve dini sınırlar geçmişin Hıristiyan dünya görüşünün benimsediği sınırlar ile aynıdır. Bu sınırlar Rusya ve büyük oranda Balkanların dışarıda bırakıldığı Avrupa'nın Katolik ve Protestan halklarının yaşadığı bölgeleri kapsamaktadır (Delanty, 2013: 65). Geçmişte Hıristiyan olmadığı için öteki olarak değerlendirilen Yahudi ve Müslümanlar, Aydınlanma sonrası Avrupa'da Aydınlanma değerleri ile kültürünü yeteri kadar benimsemedikleri ve Avrupa toplumunu oluşturan ırkların içerisinde bulunmadıkları için öteki olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Delanty, 2013: 66; Çakaş, 2018: 101-104). Bu minvalde teolojik temelli bir ötekileştirmeden kültürel ve ırksal temelli

ötekileştirmeye geçiş söz konudur (Delanty, 2013: 68; Yeğenoğlu, 2016: 105-106). Başka bir deyişle modern Avrupa fikri Hıristiyanlığın seküler varisi haline gelmiş ve Hıristiyan dünya görüşünün sekülerleşmiş muadilini temsil etmeye başlamıştır (Delanty, 2013: 67; Taylor, 2016: 450; Çakaş, 2018: 104). Dolayısıyla Yahudi ve Müslümanlar Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunda Hıristiyan olmamalarından ziyade seküler olmamaları gerekçesi ile dışlanmaya başlanmıştır (Çakaş, 2018: 104-107). Kaldı ki Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunun kolektif anlayışında Yahudilik ve Müslümanlığa inanmaya devam etmek bile, her iki dinin de Avrupa tarzı sekülerleşme tecrübesi yaşamadıklarından dolayı, seküler olmamakla eşdeğer olarak algılanmaya başlanmıştır (Aydın, 2016: 355). Bu minvalde 19'uncu Yüzyılda Antisemitizm'in, 20'inci Yüzyılın ikinci yarısında da İslamofobi'nin güçlenmesinde bahse konu sekülerizme tehdit oluşturma söylemi oldukça önemli bir rol oynamıştır (Matti, 2005: 505). Çalışmanın devamında Avrupa'da 19'uncu Yüzyılda Yahudi azınlığa, 20'inci Yüzyılın ikinci yarısında da Müslüman azınlığa karşı kurgulanan söz konusu sekülerizme tehdit oluşturma söyleminin üzerinde durulacaktır.

Sekülerizmin kabulü ile Avrupa'daki Yahudi azınlığın Avrupa toplumunun anladığı şekilde sekülerizmi benimsemeye zorlanmalarının ilk örneği Fransız Devrimi sonrasında gerçekleşmiştir (Kalmar, 2017: 13; Groepler, 1999: 66; Heller, 1992: 65). Fransız Birinci Cumhuriyet Hükümeti Avrupa'da Yahudilere tarihte ilk defa eşit vatandaşlık hakkını vermiştir (Groepler, 1999: 66). Fakat Fransız Hükümetinin Yahudileri eşit vatandaş olarak tanımalarının altında yatan ana sebep onların Yahudi kimliğine karşı duyulan bir hoşgörüden ziyade onların Fransız toplumu içerisinde asimile edilmesiydi (Groepler, 1999: 68; Klug, 2014: 452). Başka bir deyişle Fransız Hükümeti Yahudilere eşit vatandaşlık hakkı verirken, onlardan kazandıkları bireysel haklar karşılığında bir Yahudi toplumu olarak kolektif kimlik ve haklarından vazgeçmelerini istemiştir (Matti, 2005: 508) Dolayısıyla da Fransız Hükümeti onların Yahudi kimliklerini Fransız kimliği ile ikame etmelerini talep etmiştir. Daha açık ifade ile geçmişte vaftiz edilerek Yahudilikten vazgeçmeleri istenilen Yahudilerin, Aydınlanma sonrasında ulusal kimliği benimseyerek Yahudilikten vazgeçmeleri beklenmiştir (Taguieff, 2017: 133). Bu durum Yahudilerin bir kısmının bireysel haklar karşılığında, komünsel Yahudi kimliğinden vazgeçmesine yol açarken (Traverso, 2016: 14; Arent, 2016: 38), bir kısmının da bireysel haklardan ziyade azınlık haklarını tercih etmesi ile sonuçlanmıştır (Traverso, 2016: 15-16; Kalmar, 2017: 13; Groepler, 1999: 68-70). Avrupa toplumunun içerisindeki Yahudi azınlık arasındaki bu tercih farklılığı Yahudilerin Avrupa değerlerine ve sekülerizme uymadığı, asimile edilemezlikleri ve devlet içinde devlet, millet içinde millet oldukları gibi söylemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Lewis, 2016: 106-107, Arent, 2016: 38-39). Burada dikkat çeken husus Yahudi azınlığın içerisinde de asimile olma yönünde ciddi eğilimlerin ve ayrılıkların olmasına rağmen Avrupa toplumunda bunun göz ardı edildiğidir (Traverso, 2016; 5-16). Zira oryantalist ırklaştırma yöntemi asimilasyona direnen ve komünsel kimliğini koruyarak ulusal kimliğe asimile olmayı isteyen Yahudilerin tavrını ulusal kimliğe direnme şeklinde genelleştirmiştir (Kalmar, 2017:18). Kaldı ki anılan dönemde özellikle Almanya ve Orta Avrupa Yahudileri büyük oranda ekonomik, sosyal ve kültürel asimilasyonu benimsemişlerdi. Fakat onların bu hızlı ve istekli asimilasyonu bile "öteki" kimliğinden arınmalarını sağlayamamıştır (Friedlander, 2016: 109). Zira bu başarısızlığın temelinde büyük oranda Almanya ve Fransa'daki farklı ulusal kimlik inşa etme yöntemleri olsa da Yahudilerin kolektif kimliğin dışında tutulmaları gerçeği değişmiştir (Friedlander,

2016: 110). Kısacası 19'uncu Yüzyılın başında Yahudileri kendi komünsel kimliklerini koruyarak ulusal kimliğin bir parçası olma istekleri Avrupa toplumunun kolektif anlayışında ulusal kimliğin ve seküler yaşam tarzının kabul edilmesine meydan okuma olarak değerlendirilmiştir (Groepier, 1999: 68). Zira anılan dönemde kısmen de olsa Yahudiliği kabul etmek ve bu tutumu kamusal alanda göstermek hem sekülerizme hem de ulusal kimliğe bir tehdit olarak algılanmıştır (Groepier, 1999: 69; Arent, 2016: 40; Friedlander, 2016: 112). Bu tehdit algısının yayılmasında 19'uncu Yüzyılın başından itibaren Fransız Devriminin getirdiği eşit vatandaşlık statüsünün bir sonucu olarak Yahudilerin geçmişte yaşadıkları getto hayatını terk ederek kamusal alanla birleşme çabasının da önemli bir payı vardır (Traverso, 2016: 72; Taueff, 2017; 64; Arent, 2016: 43). Lakin kamusal alana dâhil olma ve orada kendi kimliğini temsil etme faaliyeti aynı zamanda toplumdaki çoğunluk olan kültüre kendini eşit vatandaş olarak takdim etme anlamına gelmektedir (Arent, 2013: 23). Kamusal alana Yahudi kimliğini temsil ederek dâhil olma çabası Avrupa toplumunda önceleri görünür olmayan ve aşağı bir grup olarak değerlendirilen Yahudilerin eşit vatandaşlar olarak yer almasının yaratmış olduğu kabullenememe tutumunun yayılmasına yol açmıştır. Bu tutum Antisemitizmin de en önemli nedenlerinden birisi olarak kabul edilebilir (Arent, 2016: 45; Groepier, 1999: 77; Friedlander, 2016: 45). Geçmişte aşağı görülen ve dışlanan ötekinin eşit vatandaşlar olarak toplumda farklılıkları ile birlikte kendini göstermesine karşı duyulan nefret olgusu Avrupa toplumunun azımsanmayacak kesimlerinde Yahudilere karşı Antisemitizm'de kendisini gösteren bir tepkinin oluşmasına yol açmıştır (Traverso, 2016: 80). Bu tepki Yahudilerin ırk ve ulus kavramlarından dışlanmalarına yol açan söylemlerin de inşasını beraberinde getirmiştir (Traverso, 2016: 81; Groepier, 1999: 79). Bu dışlanmanın dayanak noktalarından birisi de Yahudilerin kamusal alanda kendi kimliklerini temsil etmeleri ile Avrupa toplumunun sekülerizm değeri arasında yapay bir çatışmanın kurgulanması olarak ortaya çıkmaktadır (Kalmar, 2017: 15).

19'uncu Yüzyılda Yahudilik ile sekülerizm ve ulusal kimlik arasındaki bu çatışma durumunun bir benzerinin 20'inci Yüzyılın ikinci yarısında Müslüman azınlık ile Avrupa toplumunun arasında yaşandığı söylenebilir. Avrupa'daki Müslüman azınlığın büyük bir çoğunluğu 1950'li yıllardan sonra savaş sonrası dönemde Avrupa'ya göç eden yabancı işçiler ve onların soyundan gelenlerden oluşmaktadır (Caldwell, 2011: 22-23). Bu Müslüman kökenli yabancı işçiler 1980'li yılların başına kadar daha çok göç ettikleri ülkelerde "misafir işçi" statüsünde değerlendirilmekte ve kalıcı olmayacakları düşünülmekteydi (Kastoryano, 2000: 27-32). Diğer taraftan söz konusu Müslüman göçmenlerde büyük oranda gettolaşmış bir şekilde yaşamakta ve buldukları ev sahibi toplumla çok fazla temas halinde bulunmamaktaydılar (Kastoryano, 2000: 35; Göle, 2015: 67). Onların bu izole yaşamların yanında büyük oranda buldukları ülkelerin vatandaşlığını sahip olmamaları ev sahibi toplum tarafından fazla tepki almamalarına da yol açmıştır (Göle, 2015: 68). Çünkü bahse konu ev sahibi Avrupa toplumları tarafından hem geçici olarak değerlendirilmekteydiler hem de kısıtlı imkânları nedeniyle kamusal alanda varlık gösterememeleri nedeniyle hâkim kültüre bir tehdit olarak algılanmamaktaydılar (Göle, 2015: 70). Fakat 1980'li yıllardan sonra söz konusu Müslüman azınlığın büyük oranda kalıcı olduğunun anlaşılması ve çoğunluğunun buldukları ülkelerin vatandaşlığını alarak kamusal alana zuhur etmeye başlaması Avrupa toplumunda Müslüman göçmenlere bakış açısının değişmesinde de önemli bir dönüm noktası olmuştur (Göle, 2010: 143; Aydın, 2015: 177). Zira anılan dönemden itibaren

geçmişte kendi getto tarzı yaşam alanlarında barınan ve sivil haklarından mahrum olan göçmenler, kalıcı olmanın kesinleşmesi ve eşit vatandaşlık statüsünü almalarından sonra kamusal alana kendi Müslüman kimliklerini temsil ederek dâhil olmaya başlamışlardır (Göle, 2015: 70-76). Onların bu toplumsal değişimi Avrupa toplumunda çalışmada daha önce üzerinde durulan 19'uncu Yüzyılda Yahudilerin kamusal alana zuhur etme tecrübesinin benzeri bir tepkinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Traverso, 2016: 104; Göle, 2015:77). Bu tepki önceleri denk olarak kabul edilmeyen ve yabancı/misafir işçi statüsünde değerlendirilen ötekinin kamusal alanda kendi öznel kimliğini temsil ederek eşit vatandaş olarak yer almasına karşı duyulan korku ve nefretin yansıması olarak değerlendirilebilir (Çakaş, 2018: 107). Bu minvalde Avrupa toplumunda Aydınlanma döneminde İslam hakkında kurgulanan oryantalist imaj yeniden gündeme gelmiş ve İslam'ın geri kalmış bir din olduğu için Aydınlanma değerlerine ve sekülerizme tehdit oluşturduğu şeklindeki söylemler üretilmeye başlanmıştır (Aydın, 2015: 244-248; Göle, 2010: 11-115). Bahse konu söylemlerde İslam ve sekülerizmin birbirinin zıttı olarak inşa edilmesi söz konusudur (Azmeş, 1999: 248). Bu söylem üretimindeki amacın ise artık kalıcı olduğu kesinleşen ve eşit vatandaş statüsünü alan Müslüman göçmenlere kamusal alanda kendi Müslüman kimliklerini temsil etmeyi bırakmadan gerçek anlamda ulusal kimliğe dahil olmayacakları mesajının verilmesi olduğu söylenebilir (Aydın, 2015: 344; Göle, 2010: 122). Bu minvalde 1980'li yıllardan itibaren Avrupa toplumunda başörtüsü kullanılması (İlgaz, 2005: 105-106; Scott, 2012: 122), Cami yapımı ve namaz ibadeti (Göknel, 2015: 258, Göle, 2010: 122.; Göle, 2015: 144), sünnet (Göknel, 2015: 219; Stein, 2013: 1-2) ve helal gıda tercihi (Göle, 2015: 233) gibi kamusal alanda İslam dinine özgü bütün temsillerin sekülerizme ve Avrupa değerlerine tehdit oluşturduğu yönünde geniş polemikler ortaya çıkmış, İslam dini kamusal alandaki bütün temsilleri ile birlikte güvenikleştirme söylemlerine maruz bırakılmıştır (Aydın, 2015: 245; Göle, 2015: 200-234; Göknel, 2015: 303-342). Bu sekülerizm üzerinden üretilen güvenikleştirme söylemlerinin yayılması ile Avrupa toplumunda İslamofobi'nin normalleşmesi arasında geçmişte Antisemitizm örneğinde olduğu gibi pozitif bir korelasyon olduğu söylenebilir (Kalmar, 2017: 18).

Özetle Avrupa toplumunda mevcudiyet bulan 19'uncu Yüzyıldaki Antisemitizm ve 20'inci Yüzyılın ikinci yarısındaki İslamofobi arasında sekülerizmin rolü açısından önemli benzerlikler bulunmaktadır. Her iki kavramda da hedef olarak seçilen grubun dini kimliğini sekülerizme tehdit olarak yansıtan bir söylem üretimine başvurulduğu görülmüştür. Bu algının yaratılmasında da oryantalist Yahudi ve İslam kurgularının temel alındığı öne sürülebilir.

Ekonomik, Siyasi ve Sosyal Krizlerin Nedeni Olma Suçlaması

Toplumlarda kritik dönüm noktaları olarak da kabul edilebilecek belli ekonomik, sosyal ve siyasi kriz dönemlerinde geniş bir kolektif gerilimin yaşanması ve bahse konu gerilimlerin belli azınlık gruplarına karşı toplumsal öfkenin ortaya çıkmasına yol açması tarih boyunca karşılaşılan bir durumdur (Taguieff, 2015: 69; Chevalier, 1988: 142-144; Freud, 2017: 83-91). Bu kriz anlarında toplum içerisinde genelde "günah keçisi" olarak tespit edilen azınlık grubunun yaşanan bütün sıkıntıların nedeni olmakla damgalanması söz konusudur (Slattery, 2012: 188-190; Taguieff, 2015: 69-70). Bu günah keçisi olarak suçlanma durumu öncelikle söz konusu ekonomik, sosyal ve siyasi krizlerden en fazla kaybeden toplumsal kesim tarafından benimsenmekte, akabinde de geniş bir toplumsal tabana yayılmaktadır (Taguieff, 2015: 74; Freud, 2017: 91;

Slattery, 2012: 192). Bahse konu kriz dönemlerine özgü kolektif suçlama tavrı Avrupa toplumunda 19'uncu Yüzyıldaki Antisemitizm'in ve 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından sonra İslamofobi'nin yayılmasında önemli bir katalizör görevi görmüştür (Kalmar, 2017: 15). Çalışmanın devamında bu iki dönemin analizi yapılmaya çalışılacaktır.

19'uncu Yüzyıl Avrupa'sı geniş çaplı ekonomik, siyasi ve sosyal krizlere şahit olan bir toplumsal yapıya sahiptir. Anılan dönemde Avrupa toplumu gerek kapitalist küresel ekonomiye geçişin gerekse ulusal kimliğe dayalı siyasi yapılanmaya maruz kalmanın vermiş olduğu kolektif güvensizlik duygusunu yoğun olarak yaşamıştır (Tilly, 2016: 133-145; Morris, 2014: 440-450; Cryan ve Piero, 2012: 66-71). 19'uncu Yüzyıl boyunca yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal devrimler toplumsal yapıyı alt üst etmiş, geniş bir toplumsal kesim bu düzensizlik ortamından olumsuz yönde etkilenmiştir (Tilly, 2016: 155). Başka bir deyişle 19'uncu Yüzyıl Avrupa toplumu geçmişi toplumsal ve ekonomik düzeninin yıkıldığı, fakat yerine henüz yeni bir düzenin gelmediği çalkantılı bir dönemde yaşamıştır (Tilly, 2016: 155-160). Antisemitizm'in anılan dönemde yükselişe geçmesinin en önemli nedenlerinden birisi de söz konusu düzensizlik ortamı ile Aydınlanma sonrası eşit vatandaş statüsü alan Yahudilerin entelektüel, ekonomik ve kültürel yükselişinin zamansal olarak keşişmesidir (Friedlander, 2016: 333-335; Hilberg, 2003: 56-59). Yüzyılın başında hem siyasi hem de ekonomik liberalizmin yayılması ve Avrupa toplumlarınca benimsenmesi Yahudilerin önceleri dışlandıkları entelektüel ve toplumsal hayata çoğu diaspora toplumunda olduğu gibi hızla girmelerine yol açmıştır (Friedlander, 2016: 336-340). Bu dönemde çok sayıda Yahudi entelektüel, kültürel ve ticari faaliyetlerde önemli roller oynamışlardır (Hilberg, 2003: 60-68). Fakat yüzyılın başında Avrupa toplumu tarafından siyasi ve ekonomik liberalizme duyulan güven ve iyimserlik, 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa toplumlarını vuran geniş çaplı ekonomik ve siyasi krizler nedeniyle tersine dönmeye başlamıştır (Tilly, 2016: 178; Groepler, 1999: 80). 1873 yılında ortaya çıkan ve Avrupa'da öncelikli olarak orta sınıfı vuran ekonomik kriz Avrupa toplumunda büyük bir travma yaratmış ve liberalizme olan güveni sarsmıştır (Hilberg, 2003: 92; Heller, 1992: 102). Zira 1879'dan sonra fazla üretimin yarattığı fiyat düşüşü ile kriz demir, kömür ve tarım sektörüne yayılarak kronikleşmiştir (Heller, 1992: 123). Anılan dönemde işverenler de rasyonalizasyona geçerek emek ücretleri üzerinde ciddi azaltma yoluna gitmişlerdir (Heller, 1992: 124; Groepler, 1999: 91). Ayrıca 1870'li yılların başında Fransa ile siyasi birliğini yeni kuran Almanya arasında yaşanan savaş ve Paris Komünü Olayları ekonomik krize bir de siyasi bir krizin eklenmesine yol açmıştır (Thilly, 2016: 242-245). Bu sıkıntılı durum sonucunda Avrupa'da halk kitlelerinde liberalizme karşı önemli bir tepki oluşmaya başlamıştır (Groepler, 1999: 89, Friedlander, 2016: 278). Bu kitlelerden çoğunluğu emek işçisi olan bir kısmı sosyalizme yönelirken, genelde orta sınıf esnaf, memur zanaatkâr ve küçük girişimci olan çoğunluk kısım da muhafazakârlığa ve otoriter milliyetçiliğe yönelmiştir (Groepler, 1999: 90-91, Friedlander, 2016: 300). Anılan dönemde Avrupa bu kriz ortamına ve bütün etnik-dini farklılıklarına rağmen Yahudilerin ekonomik, entelektüel ve kültürel yükselişi Avrupa toplumundaki her iki kesimde de bir nefret ve kıskançlık duygusunun yayılmasına yol açmıştır (Taguieff, 2017: 71; Heller, 1992: 37; Hilberg, 2003: 122-125). Kaldı ki Yahudilerin ekonomik, kültürel ve entelektüel güçlerine rağmen siyasi güç ve korumadan mahrum olmaları söz konusu nefret ve kıskançlık duygusunun yayılmasını daha da kolaylaştırmıştır (Arent, 2016: 232). Başka bir deyişle Avrupa toplumunda anılan dönemde siyasi

uluslaşmanın ve ekonomik liberalizmin neden olduğu bütün yapısal sıkıntılarınun sebebinin Yahudilerin ekonomik, entelektüel ve kültürel yükselişine bağlayan bir bakış açısının varlığından söz edilebilir (Hilberg, 2003: 112-115).

Bu minvalde hem anti-liberal milliyetçiler hem de sosyalistler tarafından Yahudilerin anılan dönemde yaşanan bütün ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerin nedeni olduklarına yönelik söylem ve komplo teorisi üretimine yönelmiştir (Hilberg, 2003: 144-150; Friedlander, 2016: 299-302; Gropeler, 1999: 92; Heller, 1992: 150; Taguieff, 2017: 62). Daha açık ifade edilirse 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısına anti liberallerden muhafazakârlara, milliyetçilerden sosyalistlere modernite ile sorun yaşayan ve onun hızlı yayılmasından bir şekilde olumsuz etkilenen her kesim belli bir ölçüde Antisemitlik söylemlere yönelmiştir (Jelavic, 2009: 586-587) Sosyalistler tarafından Yahudiler kapitalizm ve küresel sermayenin çarkını döndüren ve kitlesel sömürüden geçinen bir grup olarak tanımlanırken (Heller, 1992: 167; Marx, 2015: 39-41; Hilberg, 2003: 178), anti-liberal milliyetçiler ve muhafazakârlar tarafından ulusu ve Hıristiyanlığı kapitalizm ve Bolşevizm aracılığıyla yıkmayı ve Yahudilerin egemenliğinde küresel bir hegemonya kurmayı hedeflenmekle suçlanmışlardır (Hilberg, 2003: 180-188; Taguieff, 2017: 63; Groepler, 1999: 93; Friedlander, 2016: 322-325). Avrupa toplumunda Yahudilere karşı bu komplo teorisi üretimi 1880'li yıllarda yaşanan Panama Skandalı, 1890'lı yıllarda yaşanan Dreyfus Davası ve Siyon Protokolleri hadiselerinde görüldüğü üzere oldukça geniş bir kamuoyu etkisine sahipti (Hilberg, 2003: 190-191; Taguieff, 2017: 64). Dolayısıyla tarihte ilk uluslararası kurumsal bir Antisemitizm Birliğinin kurulmasının ve ilk Antisemitist siyasi partilerin ortaya çıkmasının 1880'li yılların başında vuku bulmasının bu geniş çaplı komplocu ve toplum düşmanı Yahudi imajının bir sonucu olduğu kabul edilebilir (Hilberg, 2003: 199). Kaldı ki Avrupa çapında kurulan ilk Antisemit partilerin tabanlarının genelde modernleşme ve liberalleşmeden en fazla zarar gören orta sınıf zanaatkâr, çiftçi ve esnaf localarından oluşması, anılan dönemde Yahudilerle modernizmin zararlı yönlerinin ne derece eş tutulduğunun başka bir örneğidir (Arent, 2016: 52-53). Yahudilere karşı komplo teorisi yapma ve toplum düşmanı olma suçlamaları 1920'li yıllardan sonra 19'uncu Yüzyılda olduğundan daha ciddi boyutlarda ortaya çıkmıştır (Friedlander, 2016: 177; Hilberg, 2003: 200). Zira 1920'li yıllar başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinin siyasi istikrarsızlıklar yaşadığı bir dönemdir. Birinci Dünya Savaşı'nın çözümsüz bıraktığı siyasi sorunların yarattığı huzursuzluk geniş toplumsal kesimlerce derinden hissedilmekteydi. Bu huzursuzluk Almanya ve İtalya gibi bazı önemli Avrupa devletlerinde faşizmin yükselişinde önemli bir katkı sağlamıştır (Kissinger, 2011: 283-311). Fakat 1929'da başlayan ve 1930'lu yıllarda devam eden ekonomik buhran siyasi sıkıntılardan dolayı huzursuzluk içinde olan Avrupa toplumu üzerinde yıkıcı bir etki bırakmış, zaten oldukça zayıflamış olan liberalizme olan güveni nerdeyse ortadan kaldırmıştır (Cryan ve Piero, 2012: 106). Bu minvalde Avrupa toplumunda öncelikle Nazizm'de kendisini gösteren komplocu ve toplum düşmanı Yahudi imgesi yeniden ve eskisinden daha güçlü bir şekilde benimsenmeye başlanmıştır (Friedlander, 2016: 344-347; Bresheet ve Jansz, 2013: 24-27). Anılan dönemde Yahudiler Almanya'nın Birinci Dünya Savaşını kaybetmesine neden olmak, Avrupa medeniyetini ve kültürünü yok etmeye çalışmak, Bolşevizm ve liberalizm aracılığıyla Avrupa toplumunu köleleştirmek hatta Avrupa toplumunun ırksal ve biyolojik varlığını tehdit etmek gibi hedefleri için komplolar kurmakla suçlanmışlardır (Hilberg, 2003: 245-250; Friedlander, 2016: 390-392). Geniş bir propaganda ve söylemsel üretim mekanizması

ile desteklenen bu olumsuz Yahudi imajı gerek ekonomik buhran gerekse siyasi istikrarsızlıklardan bunalan Avrupa toplumunda önemli oranda destekçi bulmuş ve Yahudilerin topyekun imhasına yol açan Holokost hadisesinin gerçekleşmesi için gerekli altyapıyı oluşturmuştur (Friedlander, 2016: 13-19; Hilberg, 2003: 30-35). Avrupa toplumunda 1920'lerin sonunda yaşanmaya başlayan bu ekonomik ve siyasi kriz ortamı ile Antisemitlik söylemin yeniden artması arasında 19'uncu Yüzyılda olduğu gibi bir eş zamanlılık olduğu görülmektedir. Her iki dönemde de Yahudiler yapısal sorunlardan kaynaklanan ekonomik, siyasi ve toplumsal krizlerin yaratıcıları olmakla suçlanmış ve günah keçisi haline getirilmişlerdir (Kalmar, 2017:18). Bu minvalde gerek 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısında gerekse 1920'li yıllarda Avrupa toplumunda yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerin Antisemitizmi arttırdığı öne sürülebilir. Çalışmanın ilerleyen bölümünde Avrupa toplumunda 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerin Avrupa toplumunda İslamofobi'nin yükselişine benzer bir katkı sağlayıp sağlamadığı hususu ele alınacaktır.

20'inci Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa toplumlarında 1930'ların acı kriz tecrübeleri baz alınarak kurulan ve Bretton Woods sistemi olarak da adlandırılan bir ekonomik sistem uygulanmaktaydı. Bu sistem özel sermayenin gücünü ve hareket serbestliğini sabit döviz kurları, sermaye denetimleri, ticari korumacılık ve çok büyük kamu sektörü gibi devlet düzenlemeleriyle sınırlayan Keynes'çi bir mantıkla işlemekteydi (Wahl, 2015: 67; Dolar, 2005: 113). Bahse konu sistem aynı zamanda işverenlerin yatırımlarını yurt dışına kaydırma seçeneğini ticari korumacılık ve yüksek nakil masrafları nedeniyle tercih etmemesine neden olmaktadır (Wahl, 2015: 68; Dolar, 2005: 114). Savaş sonrası korumacı ekonomik sistemin diğer önemli özelliği de merkezileştirilmiş üretim bandını esas alan fordist üretim sistemine dayanmasıydı. Zira fordist üretim sistemi Avrupa'da madencilik, imalat sektörü ve ağır sanayi gibi vasıfsız işgücüne geniş istihdam sağlayan bir yapıya sahipti (Wahl, 2015: 70; Caldwell, 2011:42). Bu kapsamda 1950'li yıllardan itibaren Avrupa devletleri gerek ticari rekabette avantaj sağlamak gerekse vasıfsız işgücü açıklarını kapatmak amacıyla başta Müslüman ülkelerden olmak üzere yoğun bir vasıfsız işgücü tedarikine yönelmişlerdir (Caldwell, 2011: 49). Savaş sonrası Avrupa ekonomik sistemin bir diğer özelliği de refah devleti modeline dayanmasıdır. Bu model toplumda dezavantajlı kesimlere yapılan sosyal yardımları bir piyasa gerekliliği veya hayırseverlik mantığından ziyade devletin vergiler aracılığıyla sunmak zorunda olduğu bir hizmet ve vatandaşlık hakkı olarak gören bir temele dayanmaktadır (Semerci, 2013: 208; Giddens, 1994: 35). Dolayısıyla bu yapıda devletin vergiler aracılığıyla elde ettiği kaynakları sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve dezavantajlı kişileri topluma kazandırmak amacıyla kullanmak gibi bir asli görevinden bahsedilebilir (Giddens, 1994: 37). Bu refah devleti politikasının sonucunda Avrupa toplumlarında geniş bir sosyal güvenlik mekanizması kurularak toplumsal kaygılar büyük oranda azaltılmıştır (Giddens, 1994: 40). Fakat 1970'li yılların başında yaşanan iki Petrol Krizi ve Bretton Woods sisteminin çökmesi ile küresel ekonomik sistem hızla neoliberal bir yapıya dönüşmeye başlamıştır (Dumenil ve Levy, 2015: 70-74). Bahse konu neoliberal ekonomik sistem sonucunda sabit kur sistemi terk edilmiş, korumacı kalkınma modellerinden hızla vazgeçilmiş ve bütün ticari engellemeler kaldırarak serbest ticaret benimsenmiştir (Dumenil ve Levy, 2015: 74-75). Bu minvalde sermayenin, malların ve hizmetlerin küresel dolaşımı daha önce hiç olmadığı kadar serbestleşmiştir (Dumenil - Levy, 2015: 75). Neoliberal sistemin diğer bir özelliği de

post-fordist taşeronlaştırılmış bir üretim sistemine dayanmasıdır. Bu özelliğin Avrupa toplumuna yaptığı etkisi ise vasıfsız işgücü istihdamına duyulan ihtiyacın azalmasına dayalı bir vasıfsız işgücü işsizliği sorununun ortaya çıkması şeklinde görülmüştür (Wahl: 2015: 70-78). Neoliberalizmin sermaye ve malların dolaşımında sağladığı sınırsız özgürlük aynı zamanda Avrupa devletlerinin hem vergilendirme politikalarını hem de istihdam oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir (Dumenil ve Levy, 2015: 80; Wahl, 2015: 79). Zira devletler bir yandan kendi ülkeleri içerisindeki sermayeyi kaçırmamak için sermaye gelirleri üzerindeki vergilerini azaltmak zorunda kalırken, diğer taraftan post-fordist üretim sisteminin yarattığı yüksek vasıfsız işgücüne refah devleti mantığı ile yapılan sosyal yardım masraflarının hızla artması ile uğraşmak zorunda kalmıştır (Wahl, 2015: 81). Başka bir deyişle neoliberalizm hem devletlerin vergi gelirlerini azaltmış hem de sosyal yardımlardan yararlanan kişi sayısını arttırmıştır. Bu çift taraflı etkinin sonucunda Avrupa toplumunda refah devleti sistemi çıkmaza girerken aynı zamanda vasıfsız işgücü işsizliği oldukça yüksek boyutlara ulaşmıştır (Wahl, 2015: 82-85).

Bu yapısal değişimin sonucunda da Avrupa toplumunda geniş çaplı bir sosyal ve ekonomik güvensizlik ortamı meydana gelmiştir (Wahl, 2015: 90; Caldwell; 2011: 77). Bu sosyal ve ekonomik güvensizlik ortamına 1980’li yıllardan sonra Doğu Bloğu’nun çökmesi ve küresel çapta terörizmin yayılmasına bağlı olarak bir de siyasi güvensizlik ortamının eklenmesi ile Avrupa toplumun kolektif ruh halinin 19’uncu Yüzyılın ikinci yarısında ve 1920’li yıllardaki karamsar haline benzerlik göstermeye başladığı söylenebilir. Zira Avrupa toplumunda İslamofobik söylemlerin artması ile 1970’li yıllardan itibaren kendini göstermeye başlayan neoliberal ekonomik yapılanmanın eşzamanlılığı dikkat çekicidir (Kaya, 2016: 228). Kaldı ki anılan dönemden sonra geçmişte ekonomik bir zenginlik olarak değerlendirilen çoğunluğu Müslüman olan göçmenleri işsizliğin, yoksulluğun ve sosyal yardım kesintilerinin nedeni olarak gösteren söylemlerin Avrupa toplumunda hızla yayılmaya başladığı görülmektedir (Kaya, 2016: 228-232; Huysmans, 2001: 768-769). Bahse konu İslamofobik söylemin en önemli argümanlarından bazıları “Müslüman göçmenlerin yerlilerin işlerini ellerinden aldığı” (Huymans, 2001: 770), “Müslüman göçmenlerin refah devletini ve sosyal yardımları sömürdüğü” (Göknel, 2015: 234; Caldwell, 2011: 31-33), “Müslüman göçmenlerin Avrupa’yı İslamlaştırmak için ekonomik olarak çöktürmeye çalıştığı” (Göknel, 2015: 244-245) gibi Müslüman göçmenleri Avrupa’nın ekonomik ve sosyal yapısına karşı bir tehdit olarak inşa eden savlardır. Lakin 1970’li yıllardan itibaren Avrupa toplumunda artık kronik sorunlar haline gelen işsizlik, yoksulluk ve sosyal güvensizlik gibi neoliberal ekonominin yapısal sorunlarını çözemeyen Avrupa toplumları Müslüman göçmenleri söz konusu yapısal sorunların nedeni olarak gösteren bir söylem ve politika üretimine yönelmişlerdir (Kaya, 2016: 230-240). Başka bir deyişle Müslüman göçmenlerin de yoğun olarak olumsuz etkilendiği yapısal sorunların bütün sorumluluğu Müslüman göçmenlerin varlığına yüklenerek güvenlikleştirilmiştir (Huysmans, 2001: 754). Burada yaşanan toplumsal kriz anında neoliberal geçişten başta orta sınıf ve vasıfsız işgücü olmak üzere kaybeden kesimler tarafından Müslüman göçmenlerin bir nevi günah keçisi haline getirilmelerinden de bahsedilebilir (Çakaş, 2018: 106-107). Zira Müslüman göçmenlerin varlığı ekonomik ve sosyal krizin çalışmada daha önce belirtildiği üzere asıl nedeni değildir. Kaldı ki Avrupa’da Müslüman göçmenler olmasa bile neoliberal ekonomik dönüşümün sosyal ve ekonomik bir güvensizlik ortamına neden olacağı kesindir. Çünkü bahse konu sosyal ve ekonomik güvensizlik ortamı hemen hemen hiç

Müslüman göçmenin bulunmadığı Doğu Avrupa ülkelerinde de mevcuttur (Caldwell, 2011: 155). Fakat bu gerçekliğin Avrupa toplumunda üretilen Müslüman göçmen karşıtı söylemler dikkate alındığında yeteri kadar dikkate alınmadığı görülmektedir. Kısacası 1970’li yıllardan itibaren Avrupa’da yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerin İslamofobi üzerinde arttırıcı bir etki yarattığı söylenebilir.

Özetle hem Antisemitizm’in hem de İslamofobi’nin artmasında Avrupa toplumun yaşadığı ekonomik, siyasal ve sosyal kriz anlarında günah keçisi mantığı ile kendi içerisinde yaşayan siyasi yönden zayıf ve korumasız azınlıkları hedef göstermesinin önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Zira her iki toplumsal patolojide de aslında Avrupa toplumunun küresel yapısal değişimlerin sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal krizin faturasını bahse konu krizlerden en az çoğunluk toplum kadar etkilenen iki azınlık gruba kestiği değerlendirilmektedir. Her iki azınlık grubun da Avrupa toplumun ekonomik, siyasal ve sosyal yapısını bilinçli olarak tahrip etmekle suçlandığı, yaşanan bütün sıkıntıların asli nedeni olarak güvenlikleştirilmeye tabi tutulduğu söylenebilir.

Kitlesel Göçler Aracılıyla Mevcut Toplumsal Yapıya Tehdit Oluşturma Suçlaması

Ülke içinden veya ülke dışından ekonomik, siyasal veya sosyal nedenlerle belli çekim noktalarına yönelik yapılan kitlesel göç olgusu tarih boyunca yaşanan bir hadisedir (Adıgüzel, 2016: 18). Bahse konu kitlesel göç hareketlerinin hedefi olan toplumlarda da göç eden genellikle dezavantajlı gruplara karşı duyulan rahatsızlığın varlığı da bilinen bir gerçekliktir (Adıgüzel, 2016: 19). Zira ev sahibi toplum çoğu zaman göç vasıtasıyla gelen azınlık grubu demografik açıdan mevcut siyasal, ekonomik ve sosyal sistemine ve ülke içindeki dengelere karşı bir tehdit olarak algılamıştır (Adıgüzel, 2016: 19). Bu durum 19’uncu yüzyılın sonundan itibaren kitlesel göç hareketlerinin önemli bir hedefi olan Avrupa toplumları için de geçerlidir (Çam, 2014: 22-27). Çalışmanın ilerleyen bölümünde Avrupa’da yaşanan 19’uncu Yüzyıl sonunda ve 20’inci Yüzyılın ilk yarısındaki kitlesel Yahudi göçleri ile 20’inci Yüzyılın ikinci yarısında çoğunluğu göçmen işçi olan kitlesel Müslüman göçlerinin Avrupa toplumunda Antisemitizm ve İslamofobi’nin artmasında nasıl bir rol oynadığı üzerinde durulacaktır.

Yahudilerin Avrupa genelinde kitlesel göç eylemleri geçmişi Ortaçağ’ın başlarına kadar uzanan bir olgudur. Zira farklı dini kimlikleri nedeniyle içerisindeki yaşadıkları toplumlar tarafından Hıristiyanlığa dayalı kolektif kimliğe bir tehdit olarak algılanan Yahudiler asırlar süren bir baskı ve şiddetin sonucu olarak oldukça sık kitlesel göç hareketine girişmişlerdir (Hilberg, 2003: 199). Fakat Aydınlanma sonrası ilk ciddi kitlesel Yahudi göçü 19’uncu Yüzyılın son çeyreğinde Çarlık Rusya’sından Orta ve Batı Avrupa ülkelerine yapılmıştır (Hilberg, 2003: 205; Kolsto, 2014: 691). Bu göç hareketinin temelinde de Rusya’da ekonomik liberalizme geçişle birlikte ortaya çıkan yerli burjuvazinin kendisine rakip olarak gördüğü Yahudilerden kurtulma isteği vardır (Kolsto, 2014: 694). Bu minvalde 19’uncu Yüzyılın son çeyreğinde Rusya’da başta “Siyon Protokolleri” olmak üzere pek çok Yahudi karşıtı söylem üretilmiş ve Yahudiler Hıristiyanlığın ve Rus ulusunun düşmanı olmakla suçlanmışlardır (Kolsto, 2014: 695). Bunun sonucu olarak anılan dönemde Odessa, Kiev, Kişinev ve Minks gibi Rus şehirlerinde Yahudilere karşı geniş çaplı pogromlar düzenlenmiştir (Heller, 1992: 76-86, Friedlander, 2016: 119-120). Bu baskı ve pogrom

ortamı da çok sayıda Rus Yahudi'sinin Filistin ile Orta ve Batı Avrupa'ya göçmen veya sığınmacı sıfatıyla göç etmesi ile sonuçlanmıştır (Kolsto, 2014: 699). Bu Yahudi göçü Orta ve Batı Avrupa toplumlarında ev sahibi toplum tarafından demografik ve ekonomik bir tehdit olarak algılanmıştır (Friedlander, 2016: 33-34). Zira göç vasıtasıyla gelen Doğu Avrupa Yahudilerinin Batı ve Orta Avrupa Yahudilerine kıyasla daha muhafazakâr ve kendi içine kapalı olması başta Almanya ve Fransa olmak üzere göçün hedefi olan toplumlarda Antisemitizmi tetiklemiştir (Friedlander, 2016: 34; Hagen, 1996: 351). Hatta anılan dönemde kısmen asimilasyonu sağlamış Alman ve Fransız Yahudileri arasında bile yeni gelen Doğu Avrupa Yahudilerine karşı ev sahibi toplumun sosyoekonomik dengelerini bozacakları korkusuyla belli bir tedirginlik hissinin varlığından bahsedilebilir (Ascheim, 1982: 122-125). Bu demografik tehdit algısı 19'uncu Yüzyılın son çeyreğinde Avrupa toplumlarında yayılan "Yahudilerin irksal özellikleri nedeniyle hiçbir zaman asimile edilemeyeceği ve buldukları toplumların her zaman aleyhine çalışılacakları" (Ascheim, 1982: 132) şeklindeki Antisemit söylem vasıtasıyla daha da artmış, kendi içinde asırlardır yaşayan Yahudilere bile alışamayan Avrupa toplumları yeni gelen ve kendi kültürlerinden oldukça farklı olan Doğu Yahudilerinin varlığını oldukça ciddi oranda güvenlikleştirmiştir (Ascheim, 1982: 133-145, Kalmar, 2017: 10). Anılan dönemde özellikle Dreyfus Davasına bağlı olarak Avrupa çapında basın ve medyada Doğu Avrupa Yahudilerinin Avrupa toplumunu yozlaştıracağı ve demografi olarak tehdit edeceği yönünde çıkan çok sayıda görsel ve yazılı literatür bu güvenlikleştirmeyi destekler niteliktedir (Polonsky, 1997: 23-28).

Fakat 1930'lı yıllardaki Yahudi göçü 19'uncu Yüzyılın sonundaki göçe kıyasla Avrupa toplumunda çok ciddi bir Antisemit dalganın yayılmasına yol açmıştır (Friedlander, 2016: 34). 1930'lu yıllarda Nazi Almanya'sının Nüremberg Yasaları adı altında uygulamaya soktuğu Yahudi karşıtı politika önemli oranda Yahudi nüfusun Batı Avrupa ve ABD'ye göç etmesine yol açmıştır (Friedlander, 2016: 36-37). Zira Naziler Yahudilerin bütün sivil ve vatandaşlık haklarını ellerinden alarak onları gettoda yaşamaya veya göç etmeye mecbur bırakmıştır (Heller, 1992: 155). Bu durum Nazi Almanya'sının önemli oranda Yahudi azınlık bulunduran Avusturya'yı ve Çekoslovakya'nın Sudetler bölgesini ilhak etmesi ile daha ciddi bir vaziyet almıştır (Friedlander, 2016: 277; Hilberg, 2003: 204). Çünkü Nazi yönetimi yeni ilhak edilen bölgelerde sayıları yarım milyonu geçen Yahudilerden kurtulmak için benzer baskı ve şiddet yöntemlerini kullanmaya başlamıştır (Hilberg, 2003: 210). 1938 yılına gelindiğinde Nazi Almanya'sı kontrolünde bulunan bölgelerden mülteci olarak ayrılmak isteyen yaklaşık bir milyon Yahudinin varlığı söz konusuydu (Friedlander, 2016: 277). Bu minvalde Nazi Almanyası'nın da teşviki ile bahse konu Yahudi mülteci sorununun çözmek amacıyla İsviçre'nin Evian kentinde 1938 yılının Temmuz ayında 32 ülkenin katılımıyla bir Yahudi mülteci konferansı düzenlenmiştir (Bresheeth ve Jansz, 2013: 46). Bahse konu konferans sırasında Nazi Almanya'sı ülkesinde izole ettiği Yahudileri mülteci olarak almaları için başta ABD ve İngiltere olmak üzere Batılı ülkelere teklifte bulunmuştur. (Friedlander, 2016: 278). Fakat Donimik Cumhuriyeti dışında hiçbir ülke tek bir Yahudi mülteci almak istememiştir (Bresheeth ve Jansz, 2013: 46; Friedlander, 2016: 279; Hilberg, 2003: 222). Kaldı ki ABD başkanı Roosevelt söz konusu konferansa senato tarafından herhangi bir göç antlaşması imzalamaya yetkisi dahi almadan gitmiştir (Feingold, 1995: 75). Fransa ise kendi kamuoyunda Yahudi mültecilerin yaratacağı sosyoekonomik sorunlar ve ileride Almanya ve Fransa arasındaki ilişkileri bozacağına yönelik algı nedeniyle daha en

baştan hiçbir mülteci kabul etmeyeceğini belirterek Evian'a katılmıştır (Marus ve Pacton, 1981: 40). İngiltere ise gerek kontrolü altındaki Filistin'de daha fazla Arap direnişine neden olmamak gerekse söz konusu Yahudi mültecilerin neden olacağı sosyoekonomik maliyetten kaçınmak amacıyla benzer şekilde hiçbir Yahudi mülteciyi kabul etmemiştir (Bresheeth ve Jansz, 2013: 47).

Evian Konferansı'ndaki Batılı ülkelerin bu göç karşıtı tavırları aslında Batı kamuoyunda Antisemitizm'in geçmişte yaşanan Yahudi göçü nedeniyle ne derece arttığı göstermektedir (Friedlander, 2016: 280). Zira anılan dönemdeki söz konusu Yahudi mülteci sorunu hakkında tıpkı 19'uncu Yüzyılda olduğu gibi oldukça yoğun Antisemit temalar ve söylemlerin basında geniş yer kapladığı görülmektedir (Katz, 1973: 106). Özellikle Fransız basınında Yahudilerin göç vasıtasıyla gelerek "Fransa'nın ulusal kimliğini yok edecekleri", "Fransız sermayesini ele geçirecekleri" ve "Fransa'yı Almanya ile savaşa sokarak bundan yüklü karlar sağlama amacıyla oldukları" gibi söylemler işlenmiştir (Katz, 1973: 107-109). Kanada basınında "tek bir Yahudi mültecinin bile Kanada için aşırı fazla olduğu" savı ileri sürülmüştür (Katz, 1973: 110). Aslında Kanada'nın Yahudi mülteci alımına yönelik bu karşı çıkışının arkasında da büyük oranda Quebec Eyaleti halkının ultra Katolik tutumuna bağlı yabancı korkusu (zenofobi) ve Antisemit görüşler olduğu söylenebilir (Abella ve Troper, 1982: 45-50). Kaldı ki anılan dönemde Quebec Eyaleti'nde çıkan gazetelerin çoğunda Antisemit ve zenofobik demeçlerin varlığı göze çarpmaktadır (Abella ve Troper, 1982: 52). İtalya basınında çoğunlukla "olası bir Yahudi mülteci akımının orta vade de İtalyan yerli sermayesinin Yahudilerce ele geçirilmesi ile sonuçlanacağı" iddiası atılmıştır (Michaelis, 1978: 152; Zuccotti, 1987: 28). Papa'ya bağlı başta "L'Osservatore Romano" olmak üzere Vatikan basınında ise sadece Katolikliğe ihtida etmiş Yahudilerin durumları hakkında kaygı verici demeçler basılmış ve Katolik ülkelerden onlara yardım edilmesi istenmiştir (Zucotti, 2000: 70-71). Bu minvalde Papalığın desteği ile 1940 yılına kadar yaklaşık üç bin Katolikliğe geçen Yahudi başta Brezilya olmak üzere Latin Amerika ülkelerine nakil edilmiştir. Fakat gerek Vatikan basını gerekse Papa'nın kendisi diğer Yahudiler için ne açıkça yardım çağrısında bulunmuş ne de onlara destek olacak demeçler yayınlamıştır (Zucotti, 2000: 72). Anılan dönemde ABD kamuoyunda da Yahudi mültecilerin içerisine sızarak ulusal güvenliğe tehdit oluşturacak bir Alman casusluk şebekesinin varlığına yönelik bir kaygı yayılmıştır (Klein, 1998: 287). Zira Evian Konferansı'ndan çok sonra 20 Haziran 1941 yılında çıkarılan Bloom-Van Nuys Yasası bahse konu tehdit algısının ABD toplumunda paranoya derecesindeki yaygınlığını göstermektedir. Bahse konu yasa ile ABD'ye mülteci kabul işlemleri büyük oranda kısıtlanmıştır (Klein, 1998: 292). Polonya basınında ise kesinlikle hiçbir Yahudi mülteci kabul edilmemesi için kamuoyu oluşturmak amacıyla Yahudilerin geçmişte Polonya ulusuna yapmış olduğu sözde ihanetleri anlatan çok sayıda makale yayımlanmaya başlanmıştır (Katz, 1978: 133; Marcus, 1983: 362). Macar basınında ise Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan kısa süreli sosyalist iktidar döneminde meydana gelen katliamların suçunu Yahudilere yükleyen bir literatür patlaması gerçekleşmiştir. Zira bahse konu sosyalist iktidarın başında bulunan Bela Kun 'un Yahudi olması bu iddiaların en önemli dayanak noktası olarak görülerek, ülkeye daha fazla Yahudi alınmasının Macar ulusunu yok edeceği savı işlenmiştir (Katz, 1978: 141; Friedlander, 2016: 245). Avustralya basınında da Avustralya'nın bir ırk sorunu olmadığını vurgulayan ama Yahudi göçünün gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkabilecek sosyoekonomik sıkıntıların buna neden olabileceğini ima eden demeçler çıkmıştır (Bresheeth ve Jansz,

2013: 47). Nazi Almanya'sı basınında ise Evian Konferansının sonuçları tam bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır (Friedlander, 2016: 277). Alman basınında bütün Batılı demokrasilerin "kendi ırklarını kirletmemek için Yahudi göçüne karşı oldukları" teması işlenmiş, konferansın başarısızlığına atıfta bulunularak Nasyonal Sosyalizmin Yahudi karşıtı tutumunun aslında gayrimeşru da olsa diğer Batılı demokrasiler tarafından da desteklendiği sıklıkla vurgulanmıştır (Friedlander, 2016: 278). Nazi Almanya'sının 1939'da Polonya'yı işgal etmesi yaklaşık üç milyon Yahudi'nin daha Hitler'in eline düşmesine yol açarak bahse konu mülteci sorunun çok daha ciddi bir hal almasına yol açmıştır (Hilberg, 2003: 255). Fakat Evian Konferansı'nda Batılı demokrasilerin umursamaz tavırları bu sefer Nazi Almanya'sına cesaret vermiş ve Holokost'a evirilecek katliamlara yönelmesinde önemli rol oynamıştır (Friedlander, 2016: 282). Kısacası 19'uncu ve 20'inci Yüzyıllarda çoğunluğu Orta ve Batı Avrupa'ya yapılan kitlesel Yahudi göçlerinin Antisemitizmi arttırıcı bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Çalışmanın ilerleyen bölümünde benzer bir göç karşıtı tutumun İslamofobi üzerinde arttırıcı etkisinin olup olmaması mercek altına alınacaktır.

Çalışmada daha önce belirtildiği üzere Avrupa'daki Müslüman azınlığın ezici bir çoğunluğu savaş sonrası Avrupa ekonomisine avantaj sağlamak amacıyla bizzat Avrupa ülkeleri tarafından davet edilen işçiler ve onların çocuklarından oluşmaktadır. Fakat 1970'li yıllarda yaşanan neoliberal eksen kayması önceleri bir avantaj olarak değerlendirilen bu insanların artık bir dezavantaj olarak değerlendirilmelerine yol açmıştır (Caldwell, 2011: 59). Başka bir deyişle söz konusu Avrupa devletleri savaş sonrası kısa vadeli ekonomik çıkarlar için çok fazla hassasiyet göstermeden ve insanı boyutunu görmezden gelerek giriştikleri göç eyleminin uzun vadede neoliberalizmin de etkisiyle bir toplumsal sorun haline gelmesiyle ile karşı karşıya gelmişlerdir (Caldwell, 2011: 54-59). Lakin 1970'li yıllardan beri Avrupa toplumlarında artık kronik sorunlar haline gelen işsizlik, yoksulluk ve sosyal güvensizlik gibi neoliberal ekonominin yapısal sorunlarını çözemeyen Avrupa toplumları göç ile yaşanan sorunları birbirine bağlayan bir söylem ve politika üretimine yönelmişlerdir (Kaya, 2016: 230-235). Bu minvalde de dolaylı olarak göç tartışmaları aracılığıyla İslamofobi'nin artmasına önemli bir katkıda bulunulmuştur (Kaya, 2016: 235-240). Zira göçün bir güvenlik meselesi haline getirilmesi beraberinde bahse konu göçün en önemli katılımcıları olan Müslümanların da varlıklarının bir güvenlik sorunu haline getirilmesine yol açmıştır (Huysmans, 2001: 754). Avrupa'daki Müslümanların göç üzerinden güvenlikleştirildiği en önemli hususlardan birisi demografik alandır (Caldwell, 2011: 29). Günümüzde Avrupa'daki Müslüman nüfusu yerli nüfusa oranla daha hızlı artmaktadır (Caldwell, 2011: 30). Hatta 2100 yılına kadar Avrupa nüfusunun yaklaşık % 25'nin Müslüman olması gibi bir durum söz konusudur (Jenkins, 2006: 533). Bu durum Avrupa'da bazı kesimlerin paranoya derecesinde Müslüman nüfusu bir tehdit olarak inşa etmelerine neden olmuştur (Amin, 2011:11). Bu kesimler, bahse konu Müslümanların İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'ya ucuz işgücü avantajı sağlamak için getirildiklerini ve Avrupa'nın yeniden inşasında hayati rol oynadıklarını görmezden gelerek, bu hızlı nüfus artışı ve göç hadisesini Müslümanların askeri yöntemler dışında yapılan bir fetih hareketine benzetmişlerdir (Amin, 2011: 13-15). Başka bir deyişle geçmişte Avrupa'nın kalkınması için önemli bir insan kaynağı olarak değerlendirilen göçmen kökenli Müslüman nüfus artık adeta işgalci bir güç olarak görülmeye başlanmıştır (Aydın, 2015: 71). Avrupa sağ ve bir türlü entegrasyon sorunun çözemeyen Avrupa iktidar elidi de bu durumu siyasi avantaj olarak algılamış

ve Müslümanların varlığını ve hızlı nüfus artışını güvenlikleştiren söylemlerin yayılmasında başat rol oynamıştır (Atikkan, 2014: 133-139). Avrupa sağı Avrupa'nın hızla "Euroarabia" olma yolunda ilerlediği, eğer bir önlem alınmazsa Avrupa'nın kendi Hıristiyan Avrupalı mirası ve kimliğinden uzaklaşarak Arap kültürünün etkisine gireceğini savunmaya başlamıştır (Ekman, 2015: 1992-1993; Amin, 2011: 16; Silverstein, 2008: 3-4). Dünyaca ünlü *The Economist* dergisi bile 24 Haziran 2006 tarihli sayısında "Londonistan" ve "Eurabia" kapak başlıklarıyla bu söylemi onaylar bir tutum almıştır (Aydın, 2015: 71).

Bu görüş Avrupa genelinde pek çok İslamofobik yazar ve düşünür tarafından bir korku atmosferi içerisinde de söylemleştirilmiştir (Amin, 2011: 17). Thilo Sarrazin Almanya'nın bu Müslüman istilası sonucunda elli yıl içinde ilkelleşeceğini, Arapça ve Türkçe'nin Almanca'nın yerini alacağını ve Müslümanların düşük zeka seviyeleri nedeniyle Alman toplumunun hızla aptallaşacağını öne sürerek, Almanya'nın kendi kendisini mahvettiğini belirtir (Göknel, 2015: 155). Hatta Sarrazin Müslümanların tembel olduklarından dolayı, hızla nüfuslarının artmasının bir sonucu olarak Almanya'da sosyal devleti de yok edeceklerini savunur. Sarrazin ayrıca Almanya'nın mutlaka bu demografik Müslüman istilasını durdurması gerektiğini ileri sürmektedir (Göknel, 2015: 155-164). Fransız yazar Michel Houellebecq ise "Submission" adlı kitabında Fransa'da 2022 yılında Müslümanların demografik istilası sonucunda Müslüman bir cumhurbaşkanı seçilmesini ve Fransız toplumuna zorla şeriat yasalarının dayatılmasını farazi olarak işlemiştir. Fransa'da oldukça yüksek satış rakamlarına ulaşan bu kitap hakkında konuşan Houellebecq, anlattığı hikâyenin gerçekleşmekte olan bir hakikat olduğunu öne sürerek, Fransa'nın İslamlaşmasının önlenmesi gerektiğini savunmuştur (Göle, 2015:44-48). İtalyan yazar Orliano Fallaci ise İslam'a karşı nefret ve aşağılama söylemleri ile dolu 1990 yılında yayımlanan "İnşallah" adlı kitabında ise Müslümanların "öfke ve kibirle" Avrupa'yı istila ettiklerini, bu minvalde de Avrupa'nın kendisini biran önce bu istilaya karşı koruması gerektiği konusunu işlemiştir (Göle, 2015: 52-55). Bruce Bower tarafından 2006 yılında yazılan ve Avrupa'da çeşitli edebiyat çevrelerince ödül verilen "Avrupa Uyumaktayken: Radikal İslam Batı'yı İçeride Nasıl Çökertiyor ?" adlı eserde "İslamofaşizm" kavramı ortaya atılarak, İslam dininin özü itibarıyla faşist bir ideolojiye sahip olduğu, eğer gerekli önlemler alınmazsa Avrupa'nın İslami faşizmin boyunduruğuna gireceği vurgulanmıştır (Aydın, 2015: 72). Avrupa'daki neoliberal eksen kaymasından zarar görenlerin yanında yukarıda üzerinde durulan İslamofobik yazarların da çabası ile demografik tehdit kavramı hızla güvenlikleştirilmiştir (Aydın, 2015: 72-80). Bu durum gerek Avrupa kamuoyunda gerekse Avrupa medyasında göç üzerinden Anti-Müslüman veya İslamofobik seslerin hızla yükselmesine, İslam'a dahil her hususun kamusal bir tartışma konusu haline getirilmesine kolaylık sağlamıştır (Göle, 2015: 55-60). Zira burada Avrupa toplumunda çok derin kökleri bulunan bir söylemin yeniden diriltilmesi söz konusudur. Geçmişte İslam istilası ve Osmanlı fetihleri nedeniyle Avrupa'nın İslamlaşacağına karşı duyulan kronik korku tekrar Müslüman göçmenler üzerinden Avrupa toplumunda yayıldığı görülmektedir (Philips, 2010: 95). Başka bir deyişle 1970'li yıllardan itibaren Avrupa'ya yapılan Müslüman göçünün Avrupa toplumunda Ortaçağ benzeri İslam tarafından içten ele geçirilme ve Müslümanlaştırılma korkusunu yeniden tetiklediği söylenebilir. Zira İslam'ın söz konusu Avrupa toplumunun kolektif anlayışında asırlar süren oryantalist söylem mekanizmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilecek olumsuz imajının

bu korkunun nerdeyse toplumsal bir paranoya haline gelmesine yol açtığı değerlendirilmektedir.

Özetle kitlesel Yahudi ve Müslüman göçlerinin farklı zaman ve şartlar altında icra edilmelerine rağmen Avrupa toplumunda Antisemitizm ve İslamofobi'nin artmasında önemli bir rol oynadıkları ileri sürülebilir. Tarihsel süreç dikkate alındığında kitlesel Yahudi ve Müslüman göçlerinin yapılmalarına müteakip Avrupa toplumunda bir tepki ve endişenin ortaya çıkmasına yol açtıkları görülmektedir. Dolayısıyla kitlesel göç hareketlerinin arttırıcı etkisi yönünden Antisemitizm ve İslamofobi arasında bir benzerliğin olduğu düşünülmektedir.

AVRUPA TOPLUMUNDA SÖYLEM ÜRETİMİ AÇISINDAN ANTİSEMİTİZM VE İSLAMOFOBİ ARASINDAKİ FARKLILIKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Farklı Irkçılık Çeşitlerine Bağlı Olma Durumu

İrkçilik kavramı toplumların kolektif anlayış ve kimliklerindeki “öteki” algısının değişimine göre farklı biçimler alan bir olgudur (D’Souza, 1995: 22). Bu “öteki” algısının değişimi belli bir toplumda “biz” kavramının sınırları ile doğrudan korelasyona sahiptir (D’Souza, 1995: 23; Wendt, 1992: 408). Zira toplumların zamana ve mekâna göre değişen kolektif anlayış ve kimliklerine göre bahse konu “biz” kavramının sınırları dini, ulusal, etnik, ideolojik veya biyolojik aidiyet esas alınarak çizilebilir (D’Souza, 1995: 27; Wendt, 1992: 410). Bu “biz” sınırlarının çizildiği esas ise yanı zamanda bu sınırların dışında kalanın yani “öteki”nin tasvir edilmesini veya kurgulanmasını beraberinde getirir (Wendt, 1992: 411). Söz konusu “biz” ve “öteki” arasındaki ayırım bu iki kategorize edilmiş grup arasında her zaman mutlak bir düşmanlığın ve çatışmanın olacağı anlamına da gelmemektedir. Kendisini belli bir “biz” kavramının içerisinde tanımlayan grup için, bu grup bir ulus veya dini toplum da olabilir, “öteki” bazen düşman, bazen dost bazen ise üzerinde rasyonel değerlendirilmelerin yapıldığı ortak olabilir (Kalin, 2016: 13-23; Wendt, 1992: 411). Dolayısıyla bahse konu “öteki”nin nasıl tanımlanacağı ve ona karşı alınan hangi tutumların meşru olarak değerlendirileceği, “biz” kavramının dayandığı kolektif anlayış ve kimliğin hangi bileşenlerini tehdit altında hissettiği ve “öteki”nin bu tehdit olarak algılanan bileşene ile ne derce bağlantılı olduğuna göre değişen bir olgu olduğu düşünülebilir (Wendt, 1992: 413). Örnek olarak çalışmada daha önce üzerinde durulduğu gibi Hıristiyanlığın ana dayanak noktası olduğu bir kolektif anlayış ve kimliğe sahip Ortaçağ Avrupa’sında söz konusu “öteki” Hıristiyan olmayan bütün gruplar iken onlara karşı alınacak tutumun içeriği de bahse konu Hıristiyan olmayanların Hıristiyanlığa arz etmiş oldukları tehdit algısı ile bağlantılı olacaktır. Benzer şekilde ulus kimliğinin ana dayanak noktası olduğu bir kolektif anlayış ve kimliğe sahip Aydınlanma sonrası Avrupa’da da ulusun dışında olanlar “öteki” olarak tanımlanırken, onların “biz” olarak tanımlanan ulusa karşı konumları aynı zamanda “biz”in onlara karşı tutumları ile doğru orantılı olacaktır. Bu minvalde ırkçılık olgusunun içeriğinin bu kolektif anlayış ve kimlik içinde yaşanan değişimler ışığında değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bu değerlendirmenin birer ırkçılık çeşidi olan Antisemitizm ve İslamofobi’nin aynı değişken nedensellik bağlamında ele alınması hususunu zorunlu kıldığı düşünülmektedir.

Antisemitizm, geçmişte dini determinizme dayanan Ortaçağ’ın Yahudi karşıtlığından önemli oranda farklılıkları bulunan bir olgudur (Taguieff, 2015: 35-36;

Groepler, 1999: 93). Bu farklılığın en önemli nedeni de Antisemitizm'in her ne kadar dini köklere sahip olsa da daha çok biyolojik determinizme bağlı bir ırkçılık çeşiti olmasıdır (Taguieff, 2015: 37; Groepler, 1999: 94; Hilberg, 2003: 33; Bangstad ve Bunzl, 2010: 218). Zira Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunda pozitivizmin sosyal bilimlere uygulanmasının en önemli sonuçlarından birisi farklı insan grupları arasındaki gelişmişlik farklılıklarını maddi koşullara veya öznel tarihsel gelişmelerden ziyade biyolojik farklılıklara dayandıran bir bakış açısının hakim olmaya başlamasıdır (D'Souza, 1995: 31; Taş, 1999: 41). "Öjenizm" ve "Sosyal Darwincilik" adları altında rasyonelleştirilen ve normalleştirilen bu bakış açısı nihayetinde anılan dönemde Avrupa medeniyetinin diğer medeniyetlere kıyasla göreceli ekonomik, siyasi ve askeri üstünlüğünü Avrupa toplumlarının ırksal ve biyolojik üstünlüğüne bağlamıştır (D'Souza, 1995: 35; Taş, 1999: 45). Antisemitizm ise Avrupa toplumunun bu biyolojik determinizme dayanan bakış açısını kendi içerisinde yaşayan fakat tam olarak kendi ulus kimliği yani "biz" kavramının içerisinde değerlendiremediği Yahudi azınlığa uygulamasının bir sonucudur (Hilberg, 2003: 45-47). Bu hususun üzerinde daha ayrıntılı durulması yerinde olacaktır. 19'uncu Yüzyıl Avrupa toplumu yüzyılın başından sonuna kadar süren bir süreç içerisinde ulusal aidiyete dayalı bir devlet inşası sürecine girişmiştir. Bu süreç özellikle Almanya ve İtalya'da aynı zamanda homojen bir ulus yaratma süreci ile birlikte gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Kissinger, 2011: 95-129). Bahse konu ulus yaratma sürecinde ise başta Almanya olmak üzere pek çok ayrı mezhep, etnik grup ve siyasi yönetimlere ayrılmış Avrupa toplumlarının ortak bir "biz" kavramı yaratırken "biz" in ne olduğundan ziyade ne olmadığına yani "öteki" nin tanımı üzerine dayanan bir homojenleştirme yöntemine başvurdukları görülmektedir (Bangstad ve Bunzl, 2010: 216). Yahudiler ise bu süreç esnasında oldukça çelişkili bir pozisyona sahip durumdaydılar. Çünkü anılan dönemde Yahudiler her ne kadar siyasi alanda pek olmasa da ekonomik, entelektüel ve kültürel alanlarda Avrupa topluma oldukça entegre olmuş durumdaydı (Friedlander, 2016: 144-148). Diğer yandan Yahudilerin beyaz ırka mensup oldukları için renksel açıdan Afrikalılar veya Asyalılar gibi ayırt edilme imkânı da yoktu (Bangstad ve Bunzl, 2010: 216). Ayrıca Aydınlanma sonrası Avrupa'da bir kurucu değer olarak belirlenen sekülerizm nedeniyle Yahudilerin Ortaçağ'da olduğu gibi dini kimlikleri üzerinden ötekileştirilmeleri de anılan dönemde kendi değerleri ile çatışacağı için Avrupa toplumları tarafından kullanılabilinecek bir yöntem değildi (Bangstad ve Bunzl, 2010: 217). Başka bir deyişle Yahudiler anılan dönemde homojen bir ulus inşası ile uğraşan Avrupa toplumları için toplumunun içinde olan fakat ulusun bir parçası olmaması gereken bir öteki konumundaydılar (Hilberg, 2003: 72-75; Arent, 2016: 80-85).

Antisemitizm ise Avrupa toplumuna kendi içerisinde oldukça entegre yaşayan ama "biz" kavramı içerisinde değerlendirilemeyen Yahudileri kurgulanmış ırksal farklılıkları aracılığıyla ayırt etme ve ötekileştirme imkanı vermiştir (Arent, 2016: 92; Bauman, 2016: 70-75). Bu minvalde tamamen olumsuz yargıların ve özelliklerin yüklendiği bir kurgusal Yahudi imajı üretimi ve bahse konu olumsuz yargı ve özelliklerin de Yahudilerin ırksal ve değişmeyen karakterleri olduğuna yönelik söylem üretimine geçilmiştir (Bauman, 2016: 75; Morrock, 2012: 103-105; Taguieff, 2015: 66-73; Groepler, 1999: 91-98). Bu anlayışa göre Yahudiler doğuştan gelen ve değişmesi mümkün olmayan ırksal ve biyolojik özellikleri nedeniyle Avrupa toplumu için zararlı bir unsurdur. Dolayısıyla da toplumdan izole edilmeleri gereklidir (Bauman, 2016: 82-85; Heller, 1992: 73-77; Bresheeth ve Jansz, 2013: 14-15). Sartre, Antisemitizm'in bu anlayışını Antik Çağ'daki Manicilik felsefesindeki dualite

kavramına benzetir. Sartre, Antisemitizm de tıpkı Manicilikte olduğu gibi gri alanın olmadığı bir yapıya sahip olduğunu öne sürer (1965: 20). Zira Sartre'ye göre nasıl Manicilik dünyada mutlak iyi ile mutlak kötünün sürekli bir çatışmasına dayanan bir mitsel inancı benimsiyorsa, Antisemitizm de dünyayı mutlak kötü olarak cisimleştirilen Yahudilerle mutlak iyi olarak cisimleştirilen Avrupa toplumları arasındaki ezeli ve ebedi bir mücadele alanı olarak görmektedir (1965: 21-22). Antisemitizm'in mantığına göre Yahudi'nin ırksal ve biyolojik özellikleri nedeniyle din bile değişirse hiçbir şartta ve koşulda Avrupa toplumları ile uzlaşma ihtimali yoktur. Çünkü Antisemitizm'e göre Yahudi için iyi olan Avrupa toplumu için kötüdür (Sartre, 1965: 23; Hilberg, 2003: 86). Bu minvalde Antisemitizm, Avrupa toplumlarının selameti için Yahudilerin ya tecrit edilmeleri ya da Avrupa'dan sürülmeleri gerektiği öne sürer (Sartre, 1965: 24-26; Hilberg, 2003: 87; Arent, 2016: 123). Hilberg'in tabiri ile Antisemitizm, "Ortaçağ'da Musevi olarak aramızda yaşamazsınız anlayışına dayanan kadim Yahudi karşıtlığını, hiçbir şartta aramızda yaşamazsınız anlayışına dönüştürmüştür" (2003: 90). Bu anlayış Nazi Almanyası'nda biyolojik ve ırksal özellikleriniz kötü olması nedeniyle artık yaşamazsınız mantığına dönüşmüş ve Holokost gibi insanlık tarihinin yaşadığı en trajik katliamlardan birisinin yaşanmasına neden olmuştur (Hilberg, 2003:95; Bresheeth ve Jansz, 2013: 24-25). Kısacası Antisemitizm'in kökenlerini dini determinizmden alan ama büyük oranda biyolojik determinizme dayalı bir ırkçılık çeşidi olduğu söylenebilir. Çalışmanın devamında İslamofobi'nin temelinde yatan ırkçılığın özellikleri üzerinde durulacaktır.

İslamofobi, Antisemitizm'in aksine biyolojik ve ırksal kavramlardan daha çok kültürel değerler üzerinden yapılan bir ötekileştirmenin sonucudur (Kalın, 2015: 42-43; Cesari, 2015: 88). Onun Antisemitizm'den bu farklılığının nedeninin geç modernite olarak da tanımlanabilecek dönemde Avrupa toplumunun kolektif anlayış ve kimliğinde, dolayısıyla da "biz" kavramının niteliğinde yaşanan değişim olduğu ileri sürülebilir (D'Souza, 1995: 53). Bu değişimin en önemli nedenlerinden birisi de Holokost'un ortaya çıkardığı acı tecrübeden sonra Avrupa toplumunda artık biyolojik ırkçılığın bir tabu haline gelmesi (D'Souza, 1995: 53; Grosfoguel, vd. 2015: 637) ve 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan bilimsel keşiflerin insan grupları arasında ciddi bir biyolojik farklılık olmadığını ortaya çıkarmasıdır (Taş, 1999: 47-49). Bu minvalde 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren insan grupları arasındaki gelişmişlik farklılıklarını kültürel farklılıkların bir sonucu olarak tanımlayan bir ırkçılık çeşidinin varlığından bahsedilebilir (Grosfoguel, vd. 2015: 638-640). Başka bir deyişle söz konusu kültürel ırkçılığa göre belli bir medeniyete bağlı insan toplulukları belli olumlu ve olumsuz özelliklere sahiptir ve onların özellikleri nesiller boyunca kültürel kodlar aracılığıyla değişmeden aktarılır (Taş, 1999: 52; D'Souza, 1995: 60). Bu minvalde kültürler arasında kesin sınırların bulunduğu hiyerarşik bir yapılanmanın varlığına duyulan bir inanç söz konusudur (D'Souza, 1995: 61; Grosfoguel, vd. 2015: 641). Bahse konu inanç başta Avrupa kültürü olmak üzere bazı kültürleri modern, özgürleştirici ve rasyonel kabul ederken, başta İslam olmak üzere diğer kültürleri zorba, bağınaz, gerici ve irrasyonel olarak kabul eden bir bakış açısına sahiptir (Kalın, 2015: 44). Başka bir deyişle 19'uncu Yüzyıldaki biyolojik farklılıkların yerini kültürel farklılıkların aldığı bir ırklaştırma süreci söz konudur. Bu kültürel ırklaştırmanın aynı zamanda Antisemitizm'in Manici tarzındaki sıfır toplamlı ilişki mantığını da devraldığı söylenebilir. Zira 20'inci Yüzyılın sonundan günümüze kadar geçen süre içerisinde Avrupa kamuoyunda oldukça popüler hale gelen Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi bu savı destekler niteliktedir (Çakaş, 2018: 107).

Huntington bu tezinde ulusal çıkarların geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerek uluslararası gerekse toplumlar arası ilişkilerde başat aktör olmaya devam edeceğini kabul etmektedir. Fakat Huntington'a göre bahse konu ulusal çıkarların niteliğini belirleyen ana hususlar geçmişte olduğu gibi irksal, ekonomik ve ideolojik ihtilaflar değil, kültür ve medeniyet alanına giren faktörler olacaktır (Huntington, 2005: 25-47). Başka bir deyişle Huntington'a göre geleceğin çatışmaları sosyal sınıflar, ırklar veya ideolojik gruplar arasından ziyade farklı kültürlerle sahip toplumlar arasında vuku bulacaktır (Huntington, 2005: 47). Huntington öne sürdüğü çatışma durumunun ilk örneği olarak da İslam ve Batı arasında meydana gelen gerginlikleri göstermektedir (Huntington, 2005: 48). Daha açık bir ifade ile Antisemitizm dünyayı ırklar arası bir var olma mücadelesi olarak görürken, İslamofobi'nin de dâhil olduğu kültürel ırkçılığın dünyayı kültürler arası bir var olma mücadelesi olarak görmesi söz konusudur.

Diğer önemli bir husus da Avrupa toplumlarının 1970'li yıllarda yaşamaya başladığı ve günümüzde de devam eden bir supranasyonel Avrupa kimliği inşa sürecidir (Kalmar, 2017: 13). Bu süreç tıpkı 19'uncu Yüzyılda yaşanan uluslaşma sürecinde olduğu gibi beraberinde bir "biz" ve "öteki" inşasını getirmiştir (Herzfeld, 2010: 161-165). Fakat bu yeni inşa sürecinde Avrupa'da dikkatte değer bir Yahudi azınlığın kalmamasının etkisiyle de Müslüman azınlık "öteki" rolünü oynamaya maruz kalmıştır (Asad, 2015: 234; Kalmar, 2017: 13-14). Bu ötekileştirme süreci de kendisini İslamofobik söylemlerle gösteren Avrupa'da Müslüman azınlığın kültürüne ait kamusal alanda görülen her temsilin polemikleştirilmesi ve güvenikleştirilmesi sonucunu doğurmuştur (Göle, 2010: 80-92, Göle, 2015: 48-49). Başka bir deyişle Müslüman azınlığın kimliksel değerlerinin Avrupa'da bir şekilde tedavi edilmesi gerekli toplumsal bir patoloji haline getirilmesi söz konusudur (Allievi, 2009: 13-15). Bu bakış açısına göre Müslüman azınlık ve onun İslami kültürü kesinlikle Avrupa toplumunun değerleri ile uzlaşması mümkün olmayan özellikler barındırdığı için tehdit arz etmektedirler (Allievi, 2009: 17). Müslüman azınlığın kültürel yönden ötekileştirilmesini kolaylaştıran diğer bir etkenin de onun Avrupa toplumdaki statüsü olduğu düşünülmektedir. Çalışmada daha önce değinildiği gibi 19'uncu Yüzyıldaki Yahudi azınlık büyük oranda ekonomik, entelektüel ve kültürel alanlarda Avrupa toplumuna entegre olmuş durumdaydı. Bu durum onların kültürel bir ötekileştirmeye tabi tutulmasına önemli engeller çıkarmaktaydı. Fakat Müslüman azınlığın çoğunluğunun göçmen işçi statüsünde gelmeleri ve çokkültürlülük politikası gereğince ciddi oranda entelektüel ve kültürel entegrasyondan uzun yıllar muaf tutulmaları onların kültürel olarak ötekileştirilmelerini ve kültürel bir ırkçılığa maruz bırakılmalarını kolaylaştırmıştır (Kalmar, 2017: 15). Burada önemle belirtilmesi gerekli bir husus da söz konusu kültürel ırkçılığın neden olabileceği toplumsal tehlikenin Avrupa toplumunda yeteri kadar dikkate alınmamasıdır (Grosfoguel, vd. 2015: 643). Zira Avrupa toplumunun kolektif anlayışında meşru olmayan ırkçılık geçmişin acı tecrübelerinden dolayı sadece biyolojik ırkçılık olarak görülmektedir (Grosfoguel, vd. 2015: 644). Dolayısıyla 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren güçlenmeye başlayan ve İslamofobi'nin ana dayanak noktası olan kültürel ırkçılık henüz Avrupa toplumunun kolektif anlayışında kesinlikle izin verilmemesi gereken bir tabu haline gelmemiştir (Grosfoguel, vd., 2015: 645-646). Kolektif anlayıştaki bu eksik tanımlama ise geçmişte Antisemitizm sabıkası olan Avrupa Radikal Sağ'ın ideolojik temellerini bir tabu haline gelen Antisemitizm'den İslamofobi'ye kaydırarak

siyasi taban kazanmasına yol açmıştır (Kumar, 2016: 195-225; Hafez ve Ansari, 2012: 45-68; Rydgren, 2017: 485-496).

Özetle Antisemitizm ve İslamofobi'nin her ne kadar dini determinizme dayanan ortak bir kökene sahip olsalar da farklı yöntemlere dayanan ırkçılık çeşitleri olduğu söylenebilir. Bu yöntemsel farklılığın da büyük oranda Avrupa toplumunun kolektif anlayış ve kimliğinin değişiminin bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir. Antisemitizm, irksal ve biyolojik determinizm üzerine kurulan bir ırkçılık çeşidi iken İslamofobi kültürel determinizme dayalı bir ırkçılık çeşidi olarak görülmektedir.

Farklı Toplumsal ve Siyasi Sonuçlara Sahip Olma Durumu

Antisemitizm ve İslamofobi gerek toplumsal açıdan gerekse siyasi açıdan birbirinden farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden oldukları düşünülmektedir. Antisemitizm her şeyden önce insanlık tarihinin en trajik hadiselerinden birisi olan Holokost olayına neden olan bir ırkçılık çeşididir. Bahse konu Holokost eylemi de Aydınlanmaya, modernizme ve aşırı rasyonelleşmeye duyulan sarsılmaz güvenin dağılmasına yol açan en önemli dönüm noktası olarak görülebilir (Adorno ve Horkheimer, 2014: 223-224; Bauman, 2016: 30). Zira milyonlarca insanın sistematik bir şekilde katledildiği Holokost eylemi, geçmişte Ortaçağ'da zaman zaman toplumsal cinnet şeklinde ortaya çıkan Yahudi pogromlarından farklı bir yöntemle dayanmaktadır (Bauman, 2016:31). Holokost, aşırı rasyonel bir şekilde hesaplanan, planlanan, fayda-maliyet hesapları yapılan, verimlilik düzenlemelerine tabi tutulan, denetlenen ve devasa bir bürokratik aygıt tarafından icra edilen oldukça modern bir fenomendir (Bauman, 2016: 139-146; Adorno ve Horkheimer, 2014: 263-266). Bu nedenle toplumsal bir öfke patlamasından ziyade planlı bir rasyonelleşmenin bir sonucudur. Bu rasyonelleştirme kitlelerin gözünde kurban olarak seçilen Yahudilerin, Çingenelerin ve diğer Nazi Rejimi tarafından zararlı görülen kesimlerin dehumanize edilmelerini yani insan kapsamından çıkarılmalarını normalleştirmiş ve olağan bir süreç haline getirmiştir. (Bauman, 2016: 152; Bresheeth ve Jansz, 2013: 53). Başka bir deyişle toplumu aşırı rasyonelleştirmeye tabi tutan Nazi Rejimi Auschwitz – Birkenau ve Treblinka gibi imha kamplarını soykırımı uygulayanların gözünde ham maddesi insan ürünü ise ölüm olan bir nevi fabrika gibi algılanmasını sağlamıştır (Bauman, 2016: 155). Günümüzde artan kitle iletişim araçlarının, küreselleşmenin ve uluslararası organizasyonun varlığı dikkate alındığında İslamofobi'nin Holokost benzeri bir kitlesel vahşete neden olmasının mümkün olmadığı değerlendirilmektedir. Zira İslamofobi'nin neden olduğu ötekileştirme ve yabancılaşmanın her ne kadar Müslüman azınlık arasında bir takım ekonomik, siyasi ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına hatta belli bir oranda Moll ve Sollingen olaylarında olduğu gibi bazı kundaklama eylemlerine ve 9/11, Londra ve Madrid gibi terör hadiselerinden sonra olduğu gibi insan hakları ihlallerine maruz kalmaya neden olsa da Holokost benzeri bir sistematik katliama neden olmayacağına aşıkardığı söylenebilir (Kalmar, 2017:17).

Toplumsal sonuçları açısından Antisemitizm ve İslamofobi arasındaki diğer bir önemli farkın da Siyonizm ve Radikal İslamcı hareketlerde kendini gösteren siyasi yönelimler alanında olduğu düşünülmektedir. Çalışmada daha önce üzerinde durulduğu üzere 19'uncu Yüzyılın başında Aydınlanma sonrası Avrupa toplumunda Yahudilere eşit vatandaşlık verilmesi onların hızla ekonomik, entelektüel ve kültürel hayata entegre olmasına yol açmıştır. Bu hızlı entegrasyon çabası beraberinde Yahudi azınlık içerisinde buldukları toplumlara tamamen asimile olmayı savunanlar ile eski

izole Yahudi getto hayatının devamını ve Yahudi kimliğinin sıkı bir şekilde korunmasını isteyenler arasında sonuçları cemaat içi çatışmaya kadar giden anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Traverso, 2013: 29). Zira asimilasyon yanlısı Yahudiler, Aydınlanmanın yoğun etkisi ile Yahudiliği bir ulus veya ırktan ziyade bir din hatta bir kültür olarak görmekte, çoğunlukla içinde yaşadıkları toplumların ulusal kimliğini benimsemeye çalışmaktaydılar (Friedlander, 2016: 77; Traverso, 2013: 32-36). Fakat Avrupa'da 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısından sonra hızla artan Antisemitizm ve onun sonuçları olarak değerlendirilebilecek Yahudilere karşı yapılan pogrom ve ötekileştirme Yahudi toplumunda birbiriyile çatışan bu iki grubun tutum ve düşüncelerinde önemli değişikliklere neden olmuştur (Polonsky, 1997: 27-30; Kolsto, 2014: 705; Erdoğan, 2010: 216; Katz, 1973: 67). Bütün çabalarına rağmen bir türlü Avrupa toplumuna kabul edilmeyen asimilasyon yanlısı Yahudiler özellikle 19'uncu Yüzyılın sonundan itibaren Siyonizm'e yönelmeye başlamışlardır (Katz, 1973: 69; Traverso, 2013: 31). Onların bu yönelişi geçmişte anlaşmazlığa düştükleri muhafazakar Yahudiler tarafından da büyük oranda desteklenmiştir (Katz, 1973: 70; Polonsky, 1997: 32; Kolsto, 2014: 705). Başka bir deyişle Yahudilerce girilen entelektüel, kültürel ve siyasal asimilasyon çabasının Avrupa toplumlarında tam olarak karşılık bulamaması ve Antisemitizm'in artmasına bağlı olarak toplumsal ötekileştirmenin devam etmesi bir Yahudi ulus inşası sürecinin başlamasına neden olmuştur (Traverso, 2013: 36-38). Bu ulus inşa sürecinin esasları da 19'uncu Yüzyılın son çeyreğinde Siyonist düşünür ve yazar Theodor Herzl'in ünlü "Der Judenstaat" (Yahudi Devleti) adlı eserinde çizilmiştir (Erdoğan, 2010: 217) Herzl'e göre Yahudiler bütün çabalarına rağmen asırlardır içerisinde yaşadıkları Avrupa toplumları tarafından kabul edilmemiş ve mütemadiyen ötekileştirilmişlerdir. Herzl, Yahudilerin dışlamadan ve Yahudiliklerinden utanmadan yaşabilecekleri tek yerin sadece Yahudilerden oluşan bir devlet olacağını öne sürerek, bütün dünya Yahudilerini Filistin'de kurulması düşünülen bir devlete destek olmaya çağırmıştır (Erdoğan, 2010: 217-219; Traverso, 2013: 109). Bu minvalde 1897 yılında İsviçre'nin Basel kentinde toplanan Dünya Siyonist Örgütü Herzl'in bu düşüncelerini siyasi bir hedef olarak kabul ederek, ileride İsrail Devleti'nin kurulması ile sonuçlanacak Yahudi ulus inşa sürecini başlatmıştır (Erdoğan, 2010: 222). Bu uluslaşma süreci sonucunda 20'inci Yüzyılın başında Çarlık Rusya'daki pogromlardan kaçan çok sayıda Yahudi Filistin'e göç etmiştir (Polonsky, 1997: 37). Onları Nazi Almanya'sı tarafından Antisemitist politikaların sonucunda Filistin'e göç eden Orta Avrupa Yahudileri izlemiştir (Traverso, 2013: 110-111). Holokost faciasından sonra da Batı Avrupa ve Balkan Yahudileri benzer bir göç hareketine yönelerek İsrail Devleti'nin kurulması için gerekli nüfusun Filistin'de toplanmasını sağlamışlardır (Traverso, 2013: 111-112). Bu minvalde 1948 yılında resmen İsrail Devleti kurularak Yahudi uluslaşmasının cisimleşmiş hali olarak tarih sahnesinde yer almaya başlamıştır (Traverso, 2013: 112). Kısacası 19'uncu Yüzyılda Avrupa toplumunda artan Antisemitizm'in Yahudi uluslaşmasına oldukça ciddi katkıda bulunan bir siyasi sonucu olduğu ileri sürülebilir (Kalmar, 2017: 17).

İslamofobi'nin Antisemitizm'e benzer bir siyasi sonucu ortaya çıkarmasının mevcut şartlar dikkatte alındığı mümkün olmadığı düşünülmektedir. Zira çalışmada daha önce belirtildiği üzere Avrupa'daki Müslüman azınlık büyük oranda 20'inci Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa devletlerinin işgücü açığını kapatmak amacıyla göç programları vasıtasıyla Avrupa getirilmiştir. Dolayısıyla söz konusu azınlığın ilk geldikleri zamanda dahi bir ulusal, dinsel ve etnik aidiyetlerinin varlığı söz konusudur.

Kaldı ki çoğu zaten ulus devlet olarak kurulan ülkelerden gelmişlerdir (Hafez ve Ansari, 2012: 50). Diğer yandan ev sahibi Avrupa toplumlari da bahse konu Müslüman azınlığa yönelik, 19'uncu Yüzyılda Yahudilere yapıldığına benzer bir asimilasyon çabası içerisinde de girmemişlerdir (Kalmar, 2017: 16). Kaldı ki misafir işçi olarak değerlendirilen Müslüman azınlığın belli bir süre çalıştıktan sonra ülkelerine döneceği düşünölmüş ve çokkültürlölük adı altında bahse konu azınlığa bir nevi izolasyon politikası uygulanmıştır (Göle, 2010: 215). Fakat söz konusu Müslüman azınlığın kalıcı olduğunun anlaşılması onların iyi planlanmamış bir asimilasyona tabi tutulmalarına ve İslamofobi aracılıyla ötekileştirilmelerine neden olmuştur (Hafez ve Ansari, 2012: 54). Bu durum Müslüman azınlığın gerek İslam'a gerekse köken topluluklarına olan bağlarının nesiller geçtikçe azalmasından ziyade artmasına yol açmıştır (Göle, 2015: 80-88). Bu çelişkili durumun Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe tarafından geliştirilen "Radikal Demokrasi Teorisi" aracılıyla teorik bir temelde açıklanabileceği düşünölmektedir. Laclau ve Mouffe'ye göre çağdaş toplumlarda artık "antagonizma" adı verilen toplumsal çatışmalar çok yönlü ve çok taraflıdır (Laclau ve Mouffe, 2017: 22-25; Woodfin ve Zarate, 2009: 162; Sim ve Van Loon, 2010: 122). Başka bir deyişle günümüzde belli bir toplumda yaşanan çatışmalar sınıf, cinsiyet, etnik, dinsel, ideolojik veya sosyal nedenlerden birisine, bir kaçına veya hepsine birden dayanabilir. Hatta belli bir zaman diliminde toplumsal şartlar dahilinde bir çatışma nedeni olarak kabul edilebilecek bir olgu daha sonra toplumsal şartlarının değişimine bağlı olarak bir uzlaşma zeminine bile dönüşme ihtimali taşımaktadır (Laclau ve Mouffe, 2017: 32-35; Woodfin ve Zarate, 2009: 163). Bu duruma örnek olarak ABD'de yaşayan siyahi bir kadın işçinin vaziyeti gösterilebilir. Radikal Demokrasi Teorisi'ne göre söz konusu kişi siyahi olması nedeniyle beyaz etnik hegemonyası ile, işçi olması nedeniyle sınıf hiyerarşisi ile, kadın olması nedeniyle de masköler toplum yapısı ile çatışma yaşayabilir. Irkçılık alanında karşıt gruplarda olan bir beyaz kadın ile feminist mücadelede aynı saflarda yer alabilir. Dolayısıyla Laclau ve Mouffe'ye göre toplumsal çatışmaların tamamını açıklayan bir mega teori yoktur. Aksine farklı çatışma alanlarını yani antagonizmaları açıklayan farklı toplumsal değişkenler vardır (Laclau ve Mouffe, 2017: 45-56). Laclau ve Mouffe toplumsal antagonizmalar alanında başka bir önemli noktaya da dikkate çekerler. Onlara göre belli bir birey, azınlık veya grup hakim toplumsal yapı tarafından hangi kimliksel özelliğini veya bileşenini tehdit altında hissederse o kimliksel özelliğine ve bileşenine daha fazla sahip çıkmaya çalışır (Laclau ve Mouffe, 2017: 87-88). Eğer gerekli toplumsal uzlaşma sağlanamazsa anılan birey, azınlık veya grup tehdit altında hissettiği kimliksel özelliği veya bileşenini daha fazla vurgulamaya yönelerek hızla radikalleşir. Belli bir süreden sonra anılan birey, azınlık veya grup tehdit altında hissedilen kimliksel özellik veya bileşenle tamamen kendisini özdeşleştirir (Laclau ve Mouffe, 2017: 92-95). Çalışmada daha önce üzerinde de durulduğu üzere Avrupa'da 1970'li yıllardan itibaren İslam adeta toplumsal bir hastalık gibi değerlendirilmeye başlanmış, Müslümanlar ise toplumsal açıdan dini ve kültürel kimlikleri nedeniyle toplumsal açıdan tedavi edilmesi gereken bir grup olarak görölmüşlerdir (Çakaş, 2018: 374). İslamofobi'nin yayılmasına neden olan bu toplumsal patoloji Avrupa'daki Müslüman azınlığın İslam üzerinden kendi kimliksel değerlerine bir tehdit algısı hissetmelerine neden olmuştur (Çakaş, 2018: 376). Bu tehdit algısı ise onların tehlike altında gördükleri kimlik bileşenlerini yani İslam'ı daha fazla sahiplenme ihtiyacı duymaları ile sonuçlanmıştır (Çakaş, 2018: 377). Müslüman azınlığın İslam'ı daha fazla sahiplenmesi ise Avrupa toplumunun Müslümanların

İslam'a daha fazla yöneldiklerini ve entegrasyonu reddettiklerini düşünmesine, akabinde de İslam'ın ve Müslümanların varlığını daha fazla güvenlikleştirmelerine yol açmıştır (Çakaş, 2018: 379, Kaya, 2016: 248). Kısacası İslam'ın ve Müslümanların İslamofobi aracılığıyla güvenlikleştirilmelerinin ve ötekileştirilmelerinin, Müslüman azınlığın daha fazla köktenci İslam'a yöneldiği, Avrupa toplumunu da İslam'ı daha fazla güvenlikleştirdiği bir kısır döngünün ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir. Zira bu karşılıklı etki ve tepkiye dayanan güvenlikleştirme süreci Müslüman azınlık içerisinde radikal unsurların çıkmasına, Avrupa toplumunda da aşırı sağın yükselmesine giden süreci kolaylaştırmıştır (Kaya, 2016: 246-247, Çakaş, 2018: 380). Başka bir deyişle Avrupa toplumundaki İslamofobik söylem ve uygulamaların Müslüman azınlık içerisinde köktenci İslami görüşlerin taban bulmasına yol açtığı söylenebilir.

Özetle, Antisemitizm ve İslamofobi'nin siyasi açıdan farklı sonuçlara neden olduğu düşünülmektedir. Antisemitizm, İsrail Devleti'nin kuruluşu ile sonuçlanan ve Yahudi uluslaşma akımı olarak kabul edilebilecek Siyonizm'in Avrupa'da Yahudi azınlık tarafından benimsenmesinde önemli bir katkı sağlamıştır. İslamofobi ise Yahudi azınlıkta olduğu gibi bir uluslaşma sürecine ihtiyaç duymayan Müslüman azınlığın Avrupa toplumuna entegrasyonu karşısında önemli bir engel teşkil etmiş ve söz konusu Müslüman azınlık içerisinde köktenci İslami ideolojinin taban bulmasına katkı sağlamıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada Avrupa toplumunda iki farklı ırkçılık çeşidi olarak değerlendirilebilecek Antisemitizm ve İslamofobi arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin analiz edilmesine çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda her iki kavramında benzerlikleri ve farklılıkları olduğu görülmüştür. Antisemitizm ve İslamofobi'nin kökenleri dini determinizme dayalı bir ötekileştirmeye dayanması; oryantlizmin olumsuz söylem üretim mekanizmalarına maruz kalma durumu; ekonomik, siyasi ve toplumsal krizler anında ve kitlesel göç hareketleri esnasında artma özelliği taşıma açısından benzer özelliklere sahip oldukları düşünülmektedir. Fakat her iki kavramında gerek nedensel olarak farklı ırkçılık çeşitlerinin sonucu olma gerekse ilgili azınlık gruplarında farklı siyasi sonuçlar doğurma açısından farklılaştıkları değerlendirilmektedir. Fakat her iki ırkçılık çeşidinin de Avrupa toplumunun huzur ve uyumu açısından ciddi toplumsal tehlikeler barındırdığı görülmektedir. Zira her iki ırkçılık çeşidi de farklı olanın yani ötekinin dışlanmasını ve marjinalleşmesini hem normalleştirmekte hem de rasyonelleştirmektedir. Bahse konu normalleşmenin ve rasyonelleşmenin ise normal şartlarda toplumsal açıdan irrasyonel kabul edilebilecek toplumsal tutum ve davranışların olağan hale gelmesine yol açabileceği söylenebilir. Bu durum aynı zamanda ötekine karşı işlenen hak ihlallerinin bireysel veya kolektif sorumluluk ve suçluluk duygusundan muaf tutulmasına yol açabileceği gibi gerek Avrupa toplumunun gerekse ötekileştirilen grupların karşılıklı bir radikalleşme kısır döngüsüne tutulmaları ile de sonuçlanabilir. Karşılıklı bir radikalleşme döngüsüne tutulan toplumsal grupların ise çok hızlı bir şekilde şiddet ve terörizme yönelme potansiyeline sahip oldukları tarihsel süreç dikkatte alındığında görülmektedir. Bu minvalde aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar ne olursa olsun Antisemitizm ve İslamofobi'nin Avrupa toplumunun barış, huzur ve uyumuna ciddi bir tehdit oluşturduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acemoğlu, D., & Robinson, J.A. (2012). *Why Nations Fail: the Origins of Power, Prosperity and Poverty*. Londra: Profile Books.
- Abella, I. M., & Troper, H. M. (1982). *None is Too Many: Canada and the Jews of Europe*. Toronto: Public Press.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (Çev.) N.Ülner & E. Ö. Karadoğan, Ankara: Kabalcı Yayıncılık.
- Allievi, S. (2009). *Conflicts Over Mosques in Europe: Policy Issues and Trends*. Londra: Allianace Publishing.
- Amin, S. M. (2011). Cultural Division in Europe Since 9/11: Problems and Prospects. *Journal of European Studies*, 23(2): 10-25.
- Anidjar, G. (2012). *Düşmanın Tarihi: Yahudi, Arap*. (Çev.) T. Binder, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Arent, H. (2016). *Totalitarizmin Kaynakları I: Antisemitizm*. (Çev.) B. S. Şener, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Asad, T. (2015). Müslümanlar ve Avrupa Kimliği: Avrupa İslam'ı Temsil edebilir mi?. (Ed.) A. Pagen *Avrupa Fikri*: (Çev.) R. Ögdül & M. Varlık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss. 233-255.
- Ascheim, E. S. (1982). *Brothers and Strangers: The East European Jew in Germany and German Jewish Consciousness: 1800-1923*. New York: Madison.
- Atikkan, Z. (2014). *Avrupa Benim: Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Aydın, S. A. (2016). *Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Alfa Basımevi.
- Azmeh, A. (1999). Oryantalizmin Eklemlendirilmesi. In. (Ed.) A.Huseyin ve R.Olson, *Oryantalistler ve İslamiyatçılar: Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi* (229-258). (Çev.) B.Muhib, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bangstad, S., & Bunzl, M. (2010). Anthropologists Are Talking About Islamofobia and Anti-Semitism in the New Europe. *Ethnos*, 75(2): 213-228.
- Bauman, Z. (2016). *Modernite ve Holokaust*. (Çev.) S. Sertabiboğlu, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bernasconi, R. (2015). *İrk Kavramını Kim İcat Etti ? : Felsefi Düşüncede İrk ve İrkçilik*. (Çev.) Z. Direk, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Çakaş, C. Ö. (2019). Avrupa Toplumunda Irkçılığın İki Yüzü: Antisemitizm ve İslamofobi Arasındaki Benzerliklerin ve Farklılıkların Karşılaştırmalı Analizi. *BEÜ İİBF AİD.*, 4(2), 222-252.

Bresheeth, H., & Jansz, L. (2013). *The Holokost*. Londra: Clays & Ives Publishing.

Bulut. Y. (2016). *Oryantalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Küre Yayıncılık.

Caldwell, C. (2011). *Avrupa'da Devrimin Yansımaları: Göç, İslam ve Batı*. (Çev.) H.Kaya, İstanbul: Profil Yayınları.

Cardini, F. (2004). *Avrupa ve İslam*. (Çev.) G.Koca, İstanbul: . Literatür Yayıncılık.

Cesari, J. (2015). *Batı'da İslamofobi: Avrupa ve ABD Arasında Bir Mukayese*. In.(Ed.) J. L. Esposito ve İ.Kalın İslamofobi: 21'inci Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu (63-87). (Çev.).İ. Eriş, İstanbul: İnsan Yayınları.

Chevalier, Y. (1988). *L'Antisemitisme*. Paris: Cerf Publishing.

Cryan, D, & Piero, S.S. (2012). *Kapitalizm ve Günümüzün Üretim İlişkileri*. (Çev.). M. Pekdemir, İstanbul: NTV Yayınları.

Cuayyıt, H. (1995). *Avrupa ve İslam*. (Çev.). K. Kahraman, İstanbul: İz Yayıncılık.

Çakaş, C. Ö. (2018). Avrupa'da İslam'ın Ötekileştirilmesi ve Yükselen İslamofobi'nin Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Çakaş, C. Ö. (2018). Batı'nın Bir Hegemonya Kurma Aracı Olarak Oryantalist Bilgi ve Söylem Üretim Sürecinin Analizi. *Research Studies of Anatolia Journal*, 1(2): 95-112.

Çam, F. (2014). *Avrupa Birliği Göç Politikaları: Makedonya, Bulgaristan, Türkiye*. Ankara: Alter Yayıncılık.

Delanty, G. (2013). *Avrupa'nın İcadı*. (Çev.).H. İnanç, Ankara: Adress Yayınevi.

Dolar, D. (2005). Globalization, Poverty and Inequality. In. (Ed.) M.Wallerstein, *Globalization: What's New?*, (122-145). New York: Colombia University Press.

D'Souza, D. (1995). *The End of Racism*. New York: Free Press.

Dumenil, G., & Levy, D. (2015). *Büyük Yol Ayrımı: Neoliberalizme Son Noktayı Koymak*. (Çev.). A.Gür, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ekman, M. (2015). Online Islamofobia and Politics of Fear: Manufacturing the Green Scare.*Ethnic and Racial Studies*. 38(11): 1990-1924.

Erdoğan, Ö. (2010). *Yahudilik Tarihi: Hz.Musa'dan İsrail'e Yahudilerin Tarihi*. İstanbul: Kalipso Yayınları.

Feingold, H. L. (1995). *Bearing Witness: How America and Its Jews Responded to the Holokost*. New York: Syracuse Press.

Freud, S. (2017). *Kitle Psikolojisi*, (Çev.). K. Şipal, İstanbul: Say Yayınları.

Çakaş, C. Ö. (2019). Avrupa Toplumunda Irkçılığın İki Yüzü: Antisemitizm ve İslamofobi Arasındaki Benzerliklerin ve Farklılıkların Karşılaştırmalı Analizi. *BEÜ İİBF AİD.*, 4(2), 222-252.

- Friedlander, S. (2016). *Nazi Almanyası ve Yahudiler: Zulüm Yılları (1933-1939)*. (Çev.). A.Selman, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left and Right: Future of the Radical Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goddard, H. (2018). *Ortaçağdan Günümüze Hıristiyan Müslüman İlişkileri Tarihi*. (Çev.). Ş. Alpagut, İstanbul: Say Yayınları.
- Göknel E. (2015). *Düşman 'dan Terörist'e*. İstanbul: Kaneş Yayınları.
- Göle, N. (2015). *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar: Avrupa Kamusal Alanda İslam İhtilafları Üzerine Bir Araştırma*. (Çev.). Z. Cunillera, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Göle, N. (2010). *İç İçe Geçişler: İslam ve Avrupa*. (Çev.). A. Bertay, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Groepler, E. (1999). Anti-Semitizm: Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi. (Çev.). S. Kaya, İstanbul: Belge Yayıncılık.
- Grosfoguel, R, & Christou, A. (2015). Racism, Intersectionality and Migration Studies: Framing Soma Theoretical Reflections. *Identities*, 22(6): 635-652.
- Hafez, F., & Ansari, H. (2012). *From the Far Right to Mainstream*. Chicago: Chicago University Press.
- Hagen, W.W. (1996). Before the Final Solution: Towards a Comparative Analysis of Political Antisemitism in Interwar Germany and Poland, *Journal of Modern History*, 68(2): 350-375.
- Hegel, G.W.H. (1987). *Lectures on the Philosophy of Religion*. Berkeley: University of California Press.
- Heller, O. (1992). *Yahudiliğin Çöküşü: Yahudi Sorunu, Yahudi Sorunun Eleştirisi ve Sosyalizmle Çözümü*. (Çev.). S. Kaya, İstanbul: İnter Yayıncılık.
- Herzfeld, M. (2010). *Avrupa Ulusalçılığı ve Avrupa Birliği*. In. (Ed.) A. Pagen, Avrupa Fikri, (161-195), (Çev.). R. Ögdül ve M.Varlık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hilberg, R. (2003). *Destruction of the European Jews*. New Haven: Yale University Press.
- Huntington, S. P. (2005). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. (Çev.). M. Turhan, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Huysmans, J. (2001). The European Union and Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, 38(5): 768-779.

Çakaş, C. Ö. (2019). Avrupa Toplumunda Irkçılığın İki Yüzü: Antisemitizm ve İslamofobi Arasındaki Benzerliklerin ve Farklılıkların Karşılaştırmalı Analizi. *BEÜ İİBF AİD.*, 4(2), 222-252.

- Ilgaz, T. (2005). *Avrupa'da Türban Tartışmaları: Avrupa'da Laiklik, Demokrasi, İslam Tartışmaları ve Stasi Raporu*. Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Jelavic, P. (2009). Anti-Semitism in Imperial Germany: Cultural Code or Pervasive Prejudice ?. *The Jewish Quarterly*, 99(4): 584-593.
- Jenkins, P. (2006). Demographics, Religion and Future of Europe. *Journal of Orbis*, 50(3): 530-547.
- Kalın, İ. (2016). *Ben, Öteki ve Ötesi: İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalın, İ. (2015). İslamofobi ve Çokkültürlülüğün Sınırları. In. (Ed.)J. L. Esposito ve İ. Kalın, *İslamofobi: 21'inci Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, (39-57), (Çev.). İ.Eriş, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalmar, I. (2017). Is Islamofobia The New Antisemitism?. *SETA Analysis Bulletin*, 27, 6-19.
- Karlığa, B. (2004). *İslam Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri*. Litera Yayıncılık: İstanbul.
- Kastoryano, R. (2000). Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri. (Çev.). A. Berktay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Katz, S. Z. (1973). Public Opinion in Western Europe and Evian Conferance of July 1938. *Yad Vashem Studies*, 9(1): 100-123.
- Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kissinger, H. (2011). *Diplomasi*, (Çev.). İ. H. Kurt, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Klein, A. (1998). *Conscience, Conflict and Politics: The Rescue of Political Refugees From Southern France and United States*. Londra: Leo Black Institue Books.
- Klug, B. (2014). The Limits of Analogy: Comparing Islamofobia and Antisemitism. *Patterns of Prejudice*, 48 (5), 442-459.
- Kolsto, P. (2014). Competing with Entrepreneurial Diasporians: Origins of Anti-Semitism in Nineteeth-Century Russia. *Nationalities Papers*, 41(4): 691-707.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2017). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*. (Çev.). A. Kardam, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Le Goff, J. (2005). *Avrupa'nın Doğuşu*. (Çev.). M.T.Binder, İstanbul: Literatür Yayıncılık.

- Le Goff, J. (2017). *Ortaçağ Batı Uygarlığı*. (Çev.). H.Güven ve U. Güven, Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- Lewis, B. (2017). *İslam ve Batı*. (Çev.). Ç.Sümer, Ankara: Akılçelen Yayınevi.
- Lewis, B. (2016). *Semitizm ve Anti-Semitizm*. (H.Güldü, Çev.) Ankara: Akılçelen Yayınevi.
- Marcus, J. (1983). *Social and Political History of Jews in Poland 1919-1939*. Berlin: Vincet Papers.
- Marus, M.R. - Pacton, R. O. (1981). *Vichy France and the Jews*. New York: Colombia University Press.
- Marx, K. (2015). *Yahudi Sorunu Üzerine*. (Çev.). B.Demirci, İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Matti, B. (2005). Between Antisemitism and Islamofobia: Some Thoughts on the New Europe. *American Ethnologist*, 32(4), 499-508.
- Michaelis, M. (1978). *Mussolini and the Jews: German-Italian Relations and Jewish Question in Italy 1922-1945*. Londra: Penguin Books.
- Morris, I. (2014). *Dünyaya Neden Batı Hükmediyor*. (Çev.). G. Ç. Güven, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Morrock, R. (2012). The Ancient Enemy: The Psychology of Anti-Semitism. *Journal of Psychohistory*, 4C(2): 103-114.
- Philips, R. (2010). Remembering Islamic Empires: Speaking of Imperialism and Islamofobia. *New Formations*, 10(38): 94-111.
- Pirenne, H. (2012). *Hazreti Muhammed ve Şarlman: İslam Fetihleri ve Ortaçağ Batı Uygarlığı*. (Çev.). M. Ö. Mengüşoğlu, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Polonsky, A. (1997). The Dreyfus Affair and Polish-Jewish Interaction 1890-1914. *Jewish History*, 11(2): 22-40.
- Russ, J. (2012). *Avrupa Düşüncesinin Serüveni: Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*. (Çev.). Ö. Doğan, Ankara: DoğuBatı Yayıncılık.
- Rydgren, J. (2017). Radical Right Wing Parties in Europe: What's Populism Got To Do With ?. *Journal of Language and Politics*, 16(4): 485-496.
- Said, E. W. (2010). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*. (Çev.). B.Ülner, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sartre, J. P. (1965). *Yahudilik Sorunu*. (Çev.). E. T. Eliçin, İstanbul: Ataç Kitapevi.
- Scott, J. W. (2012). *Örtünmenin Siyaseti*. (Çev.). M.Tabur, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

- Semerci, P. (2013). Avrupa Birliği ve Sosyal Politika. In. (Ed.). A. Kaya ve Ö. O. Beşgöl, *Avrupa Birliğine Giriş: Tarih, Kurum ve Politikalar*, (201-219). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sim, S., & Van Loon, B. (2010). *Eleştirel Teori: Aydınlanmadan Postmodernizme*. (Çev.). A. E. Pirgür ve E. Arıcılar, İstanbul: NTV Yayınları.
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Çev.). Ü.Tatlıcan ve G.Demiriz, Ankara: Sentez Yayınları.
- Sıddıki A., & Halil I. (1978). *Hegel Tarihinin Yorumu*. (Çev.). M. B. Eryarsoy, İstanbul: Düşünce Yayınları.
- Silverstein, P.A. (2008). The Context of Antisemitism and Islamofobia in France. *Patterns of Prejudice*, 42(1): 2-18.
- Stein, H.M.(2013). Religion Freedom and German Circumsion Debate. *European University Institue Papers*, 18(1): 1-2.
- Taş, M. (1999). *Avrupa'da Irkçılık*. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Taguieff, P. A. (2017). *Antisemitizm*. (Çev.). I. Ergüden, Ankara: Dost Yayınları.
- Taylor, C. (2007). *Seküler Çağ*. (Çev.). D.Körpe, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Traverso, E. (2016). *Yahudi Modernitesinin Sonu: Muhafazakar Bir Dönüm Noktasının Tarihi*.(Çev.). Z. Bursa, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wahl, A. (2015). *Refah Devletinin Yükselişi ve Düşüşü*. (Çev.). H. Ünal ve B. Öztürk, İstanbul: H2O Yayınları.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2): 403-417.
- Woodfin, R. - Zarate. O. (2009). *Marksizim: Sınıflar ve Sınıf Mücadelesi*. (Çev.). E. Ünal, İstanbul: NTV Yayınları.
- Yeğenoğlu, M. (2016). *Avrupa'da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zuccotti, S. (1987). *The Italians and the Holocaust: Persecution, Rescue and Survival*. New York: Colombia University Press.
- Zuccotti, S. (2000). *Under His Every Windows: The Vatican and the Holocaust in Italy*. New Haven: Free Press.